HAMMERSHØJ - BORGERNES LANDSBY

Carina Frelling, AD10-URB3, 10. SEMESTER URBAN DESIGN 2008

Synopsis

Titel: Hammershøj - Borgernes Landsby

Afgangsprojekt
10. semester, Arkitektur & Design
Urban Design
Aalborg Universitet

Projektperiode: 4. februar 2008 - 4. juni 2008

Oplæg:4
Sider: 73

Vejleder: Jørgen Møller

Gruppe:ad10-urb3

Carina Frelling

Nærværende afgangsprojekt omhandler Hammershøj, der er den største by på Øland, og hvorledes der gennem borgerinddragelse, forgrønnelse og forskønnelse af hovedgaden samt landsbyrumsdesigns, kan skabes mere liv i byen. Resultatet af projektet er blevet en helhedsplan for Hammershøj og tre landsbyrumsdesigns, med fokus på møde, ophold og aktivitet.

Forord

”Hammershøj – Borgernes landsby” er et afgangsprojekt for Carina Frelling på Urban Design-specialet på Arkitektur & Design ved Aalborg Universitet.

Ideen til at arbejde med det valgte projektområde, opstod gennem et møde med Jammerbugt Kommune, der også fungerer som samarbejdspartner. Fra Kommunens side var der et ønske om at påbegynde en udviklingsproces, der skulle give et udkast til en plan for, hvordan landsbyerne i kommunen kan udvikle sig i fremtiden gennem en proces med borgerne. I den forbindelse vil jeg gerne rette en stor tak til Kell Agerbo, Noël Mignon og Ida Rytter Jensen for godt samarbejde og for god hjælp i forbindelse med borgermødet på Øland skole d. 8. marts 2008. Ligeledes vil jeg gerne takke Jørgen Møller, der har været til stor støtte og vejledning gennem hele projektforløbet.

Projektet giver et bud på, hvorledes Hammershøj kan blive en aktiv og levende landsby, med udgangspunkt i borgernes ønsker og visioner for byen. Målet for projektet er at give et bud på, hvordan byens rum skal udvikles og designes for, at der skabes rum, der ligger op til møde, aktivitet og ophold blandt borgerne.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Synopsis 1
Forord 3
Indholdsfortegnelse 5
Indledning 6
Initierende problem 7
Metodematrix 8
Metodisk tilgang 10
Jammerbugt Kommune 12
- Kommunens visioner og intentioner for fremtidig udvikling 12
Øland 16
- Kulturmiljøer på Øland 17
Ankomsten til Hammershøj 18
Omgivelsernes karakter 20
Hammershøjs karakter 21
Infrastruktur 22
Hammershøjsudtryk i dag 23
Byplanlægningens historie 24
Landsbytyper 26
250 år med forandringer 28
- Landboreformen 28
- Andelsbevægelsen 30
- Social kapital 31
- Social kapital i lokalsamfundet 32
Byens rum - Historie 34
- Forskellige byrumstyper 35
Rummets kvaliteter 37
- Jan Gehls 12 punkter 37
Borgerinddragelse som værktøj 38
Borgerinddragelse på Øland 39
Idékatalog 40
Koncept 42
Beplantningsstrategi 43
Belysningsstrategi 44
Belægningsstrategi 45
Helhedsplan 46
Hovedgaden - Hammershøj 50
Byporten 51
Byrumsdesign - Skolen 52
Byrumsdesign - Maskinstationen - Byparken 56
Byrumsdesign - Lokalhistorisk Arkiv 60
Område forbindelser 64
Etapeudviklingsstrategi 65
Realisering 66
- De tre landsbyrumsdesigns 66
Lovgivning 67
Konklusion 68
Reflektion 69
Litteraturliste 71
Illustrationsliste 73

INDLEDNING

Denne projektrapport har sit udgangspunkt i Hammershøj, der er den største by på Øland. Hammershøj og hele Øland generelt står overfor samme problemstilling som mange andre landsbyer i Danmark, nemlig mangel på liv. Gennem en årrække har tilflytningen fra land til by været større end fra by til land. Denne udvikling ønskes det at gøre op med gennem en dialog med borgerne på Øland.

Afsættet for opgaven er tesen om, at borgerinddragelse skaber det bedste grundlag for en fremtidig udvikling af en landsby uden for mange konflikter. Borgerinddragelsesprocessen og Øland som sted, er yderligere beskrevet gennem analyser og registreringer og følger senere i denne rapport.

Det tilstræbes, at denne projektrapport skal fremkomme med svar på følgende forskningsspørgsmål:

- Hvad er en landsby og hvordan er dens udvikling/fremtid?
- Hvordan ses landboreformen, andelsbevægelsen og den sociale kapital i landsbyen?
- Er borgerinddragelse altid godt?

Ligeså udarbejdes der en helhedsplan for Hammershøj og tre konkrete landsbyrumsdesigns. Det tilstræbes at helhedsplanen blive en forskønnelses- og forgrønnelsesplan for Hammershøj samtig med at den skal samle byen som en helhed. I landsbyrummene opereres der som udgangspunkt med borgernes ønsker og intentioner, hertil tilføjes der designparametre såsom, belysning, beplantning og belægning. Landsbyrummene skal være et nyt sted i en byen, hvor borgerne får mulighed for sociale samvær.

Landsbyer i Danmark kan spores langt tilbage i tiden. De første byer blev typisk opbygget omkring forten eller langs en slynget vej. (se diagram med landsbytyper s.27). De gårde, der ikke lå i landsbyen var placeret som enkelt gårde i det åbne land, grundet udstykning. Bebyggelsens placering i enten mindre landsbyer eller gårde, blev bestemt ud fra omfanget og tilgængeligheden til eng- og agerjord. På de store åbne og jævne dyrkningsflader fandtes der som regel landsbybebyggelse, mens der i mindre dyrkningsegnede områder fandtes enkeltgårde. [Fritzbøger 2004:34]

Men hvad er egentlig betegnelsen på en landsby og hvilken rolle spiller den i dag? Til dette spørgsmål findes der flere forskellige svar, alt efter hvor man søger. Ifølge Nudansk ordbog defineres en landsby som ”En lille By på landet”. I publikationen Ny dynamik i Danmarks yderområder og ifølge Ordbogen over det Danske Sprog er en landsby ”En samling gaarde eller (og) huse paa landet” [Ny Thisted Kommune & Realdania 2006]

INITIERENDE PROBLEM

Hammershøj står overfor en problemstilling, som det også er tilfældet for mange andre landsbyer, nemlig mangel på liv. Denne problemstilling ligger *ikke* op til, at der skal ske en kvantitativ byvækst. I stedet skal der arbejdes med at udnytte det landsbyen allerede har af potentialer gennem en kvalitativ byvækst. Med udgangspunkt i denne problemstilling, vil der i denne projektrapport blive udarbejdet en helhedsplan for Hammershøj.

Titlen for denne projektrapport er "Hammershøj - borgernes landsby". I opgaven afgrænses der fra betragtninger og analyser af arkitekturen i byen. Opgaven vil derimod give et bud på fremtidens Hammershøj med fokus på borgernes ønsker og visioner for byen, altså med fokus på de rumlige kvaliteter samt følelses- og oplevelsesrelateret aspekter.

Dette projekt er fremkommet på baggrund af et samarbejde med Jammerbugt Kommune, der er i gang med at udarbejde en strategi for, hvordan Kommunens landsbyer skal udvikle sig i fremtiden. En del af den endelige projektrapport vil blive overdraget til borgerne i Hammershøj, der med den i hånden skal udarbejde en plan for deres landsby som værende pilotprojekt-landsby i kommunen.

Denne rapports problem er beskrevet ud fra metoden **Hvad**, **Hvorfor** og **Hvordan** og skal ses som en kort beskrivelse af opgavens hovedfokus.

Hvad: Helhedsorienteret plan for Hammershøj.

Hvorfor: Borgernes ønsker og visioner for byen skal konkretiseres for at nå byens overordnede mål, nemlig mere liv.

Hvordan: Inddragelse af borgerne i udviklingsprocessen for fremtidens landsby.

METODEMATRIX

På modsatte side ses metodematrixen, der skal anskueliggøre overfor læseren af denne rapport, hvilke metoder og værktøjer, der er anvendt frem til det endelige design.

Konceptrammen bygger videre på de teoretiske betragtninger, sammenholdt med fysiske observationer i Hammershøj og analysestudier af byen i dag samt de potentialer der findes. Disse lag sammensættes til konceptet for designet af Hammershøjs hovedgade (Hammershøj) og de tre landsbyrum.

I udviklingsprocessen er der anvendt case-eksempler, idekatalog og borgermøder som værktøjer til at formgive. Yderligere er konceptet testet og tilrettet gennem skitsering af planerne.

Ved at sammenholde de ovenstående punkter udarbejdes der en helhedsplan for Hammershøj samt for de tre landsbyrumsdesigns.

Afsnit	Intention	Metode	Værktøj	Kilder
Projekt-rammen	Formålet er at få et indblik og en baggrundviden om Jammerbugt Kommune og Øland. Der tages fat i problematikken om mangel på liv i landsbyerne i Danmark. Inddragelse af tematikker som landboreformer, andels-bevægelser og social kapital.	Registreringer Stedsanalyse Mapping Seriel vision (billedserie)	Tematikker: Bøger Internet Registreringer: Feltarbejde Internet Kort	Tematikker: Landboreformen - Internettet og Ny dynamik i Danmarks yderområder Andelsbevægelsen - Internet og bøger Social kapital - Social kapital som teori og praksis
Koncept / Strategi	Udvælgelse af landsbyrum med potentialer for at blive et nyt mødested i byen. Etablering af et landskabeligt bånd gennem Hammershøj.	Områdeanalyser af Øland	Borgermøde / borgerinddragelse Analyser	Hjemmesider Bøger Mapping Borgermøder
Udviklings-proces	Skabe rum for møde og aktivitet blandt borgerne i Hammershøj	Idekatalog med borgernes ønsker og visioner for Hammershøj	Case-studies Idekatalog Litteratur	
Design	Benytte den teoretiskeramme, idekataloget og konceptet til at designe en helhedsplan og landsbyrumsdesigns i Hammershøj med.	Modellering Case-studies	3D - modelering Skitsering AutoCad	

ill. 1. Metodematrix

METODISK TILGANG

I denne rapport er der teoretisk reflekteret over hvordan landsbyernes udvikling gennem tiden samt landboreformen har påvirket nutidens landsbyer. Ligeledes er der reflekteret over nye tendenser i samfundet såsom social kapital og hvorledes den er ”synlig” i landsbyerne, samt hvilken betydning det har for lokalsamfundet.

Konceptrammen for projektet bygger på registreringer og analyser af Øland, som en helhed samt på registreringer, analyser og mappings af Hammershøj, der er den største by på Øland og den der her vil være i fokus.

Som designparametre til formgivningen af helhedsplanen for Hammershøj udarbejdes forskellige formprincipper. Ligeledes anvendes referencer m.m. som værktøjer til at formgive.

En workshop med beboerne på Øland d. 8. marts danner, sammen med ovenstående, grundlaget for designet af helhedsplanen for Hammershøj. Yderligere vil der blive arbejdet med, hvorledes byen knyttes op på konteksten og der vil blive udarbejdet nogle konkrete landsbyrumsdesigns.

I designfasen vil der blive arbejdet i to skalaer S (stor) og L (lille). Den største skala S dækker over helhedsplanen for Hammershøj. Den anden skala L vil dække over tre landsbyrumsdesigns, der vil blive udarbejdet på principielt niveau og hvor der vil blive fokuseret på at udforme rummet ud fra en kvalitativ byvækstsstrategi.

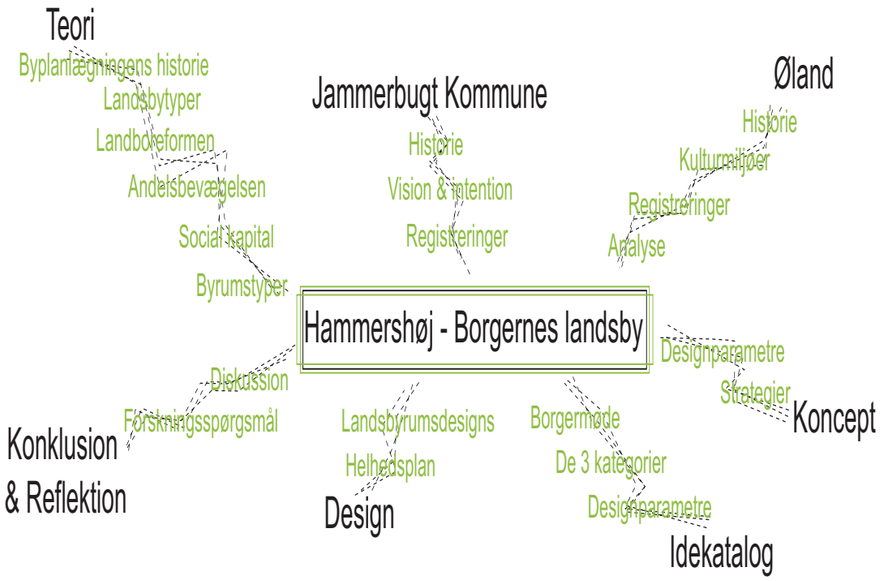

ill. 2. Projektets indhold

Stor skala ⇨ Forgrønnelse og forskønnelse af Hammershøj
+ forbindelser til omgivelserne

Lille skala ⇨ Skabe rum for møde, aktivitet og leg

Udgangspunktet for udarbejdelsen af de to skalaer vil være diskussionsmaterialet fra workshoppen d. 8. marts 2008. Der udarbejdes et idekatalog, hvor borgernes ønsker og visioner for byen samles, analyseres, mappes og kategoriseres. I designfasen vil der yderligere være en proces, hvor designparametrene bliver omsat til diagrammer og konceptuelle idéer for de to skalaer, S og L. Efter denne fase vil der følge en designskitseringsproces, hvor idekatalogets elementer bearbejdes og omdannes til en helhedsplan for Hammershøj.

ill. 3. Stor og Lille skala

ill. 4. Gjøl Havn

ill. 5. Limfjorden

ill. 6. Herregården Bratskov ved Brovst

ill. 7. Fosdalen

ill. 8. Tranum Strand

De fire tidligere kommuner Aabybro, Pandrup, Brovst og Fjerritslev udgør den nye Jammerbugt Kommune.

Befolkningstallet i kommunen var pr. 1. januar 2008, 38.944 borgere, hvilket er en meget lille og næsten ubetydelig ændring i forhold til 2001, hvor der var 38.879 borgere. 59 % af disse indbyggere bor i byer med en befolkning på over 500. 12 % i landsbyer, 26 % i landdistrikterne og de resterende 3 % i sommerhusområder. [Jammerbugt Kommune]

Jammerbugt Kommune er med sine knap 39.000 indbyggere den 61. største kommune ud af 98 kommuner i Danmark. Hvor der i gennemsnit er ca. 55.400 indbyggere. I forhold til region Nordjylland er Jammerbugt Kommune den 5. største.

Jammerbugt Kommune strækker sig fra Bulbjerg i vest til Ingstrup i nord/øst og Nørhalme i vest. Kommunen består hovedsageligt af landzoner, hvor naturen har højeste prioritet og hvor der ikke forefindes større infrastrukturelle anlæg. Ca. 14 % af Jammerbugt Kommune er udlagt som Natura 2000 område og derfor under international beskyttelse. Kommunens nordlige grænse er Jammerbugten hvor en 52 km. lang kystlinie, bestående af flere typer strand fra den brede strand mellem Saltum og Rødhus til de smalle langs plantagerne ved Tranum og Bulbjerg. Den sydlige kommunegrænse går langs Limfjorden, hvor bakkeøer som Gjøl og Øland træder frem, samt det tidligere inddæmmede naturområde Ulvedybet. [Jammerbugt Kommune]

I kommunen findes der flere forskellige stier og ruter i landskabet. Blandt andet cykelruter, Margueritruten samt den nye Nordsø-sti. Disse er med til at understrege det rige friluftliv, der præger kommunen. Kommunens landsbyer er lige som landskabet meget varieret og afspejler alle forskellige kulturspor og perioder i historien. Heraf af kan nævnes de mange gamle herregårde og godser langs den tidligere meget vigtige vandvej ved Limfjorden. Yderligere findes der også flere steder store koncentrationer af gravhøje og landdysser, der vidner om, at mennesker har levet her i mange generationer. [Jammerbugt Kommune]

Den generelle udvikling i kommunen har gennem de seneste år udviklet sig i forskellige retninger, alt efter hvor områderne geografisk ligger placeret i forhold til regionens hovedby Aalborg. Området tættest på Aalborg er meget præget af den store tilflytning fra byen til oplandet grundet billige attraktive byggegrunde. Dette område har som et af de meget få områder været præget af en positiv befolkningsudvikling, hvilket ifølge kommunen vil fortsætte i de kommende år. I kystområderne findes den vigtigste udvikling. Her udvides sommerhusområderne og mange af de eksisterende områder bliver renoveret og videreudviklet. I dette område er turismen den vigtigste drivkraft for udviklingen. I den øvrige del af kommunen er tenden en faldende befolkningsvækst.

Kommunens visioner og intentioner for fremtidig udvikling.
Jammerbugt Kommune vurderer, at befolkningen i fremtiden vil stille større krav til uddannelse og sundhed og har i den forbindelse udviklet en strategi, der tager udgangspunkt i følgende tre temaer:
- Jammerbugt Kommune er et attraktivt sted at leve og være.
- Vi bevarer og udvikler de særlige natur-, landskabs- og kulturværdier som et aktiv for alle aspekter af kommunens udvikling.
- Alle i Jammerbugt Kommune får et uddannelsesmæssigt kompetenceløft og særligt gruppen af unge får en kompetencegivende uddannelse lig landsgennemsnittet.
[Jammerbugt Kommune]

Som en del af kommunens Agenda 21-strategier er et mål bæredygtig byudvikling;
-at sikre levende byer og landsbyer, hvor bymiljøernes kvaliter er i fokus
- at sikre liv og arbejdspladser i landdistrikterne
- at nære bymiljøer gøres grønnere ved at sikre flere grønne korridorer og stiforbindelser

Ligeledes er det i Agenda 21 bestemt, at der skal fokuseres på borgerinddragelse, hvor et mål er;
- at dialogen sker så lokalt og så tæt på borgeren som muligt, under hensyn til helheden.

Jammerbugt Kommune har søgt om midler til at få gang i en langsigtet handlingsorienteret planlægning af kommunen, hvor borgerne inddrages og motiveres til aktivt at deltage i en planudviklingsproces. Et mål med denne øgede borgerinddragelse er, at planlægningen skal være en medspiller i udviklingen, således at projekterne lettere kan realiseres. Et succeskriterium for kommunen vil være når borgerinddragelsen i planprocessen betyder, at der kan gennemføres et planprojekt hvor ejerskabet, tilfredsheden og interessen bliver så stor, at det kan realiseres uden for mange indsigelser.

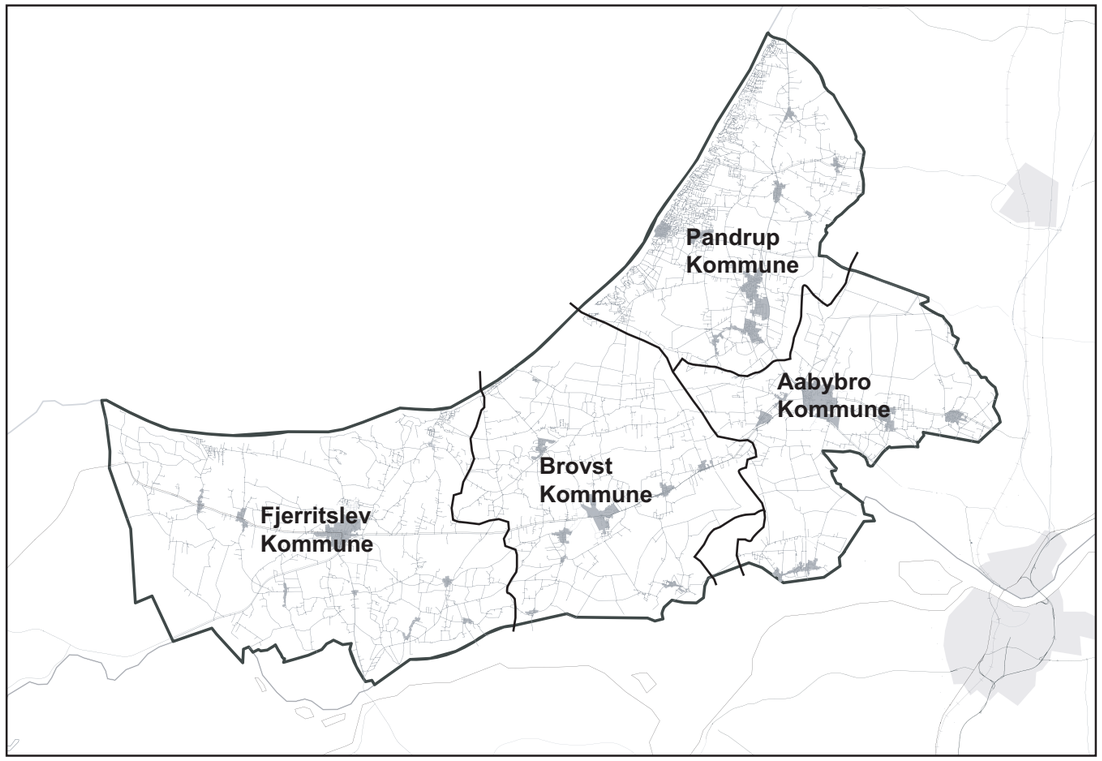

ill. 9. De fire kommuner der efter d. 1. januar 2007 blev samlet under navnet Jammerbugt Kommune.

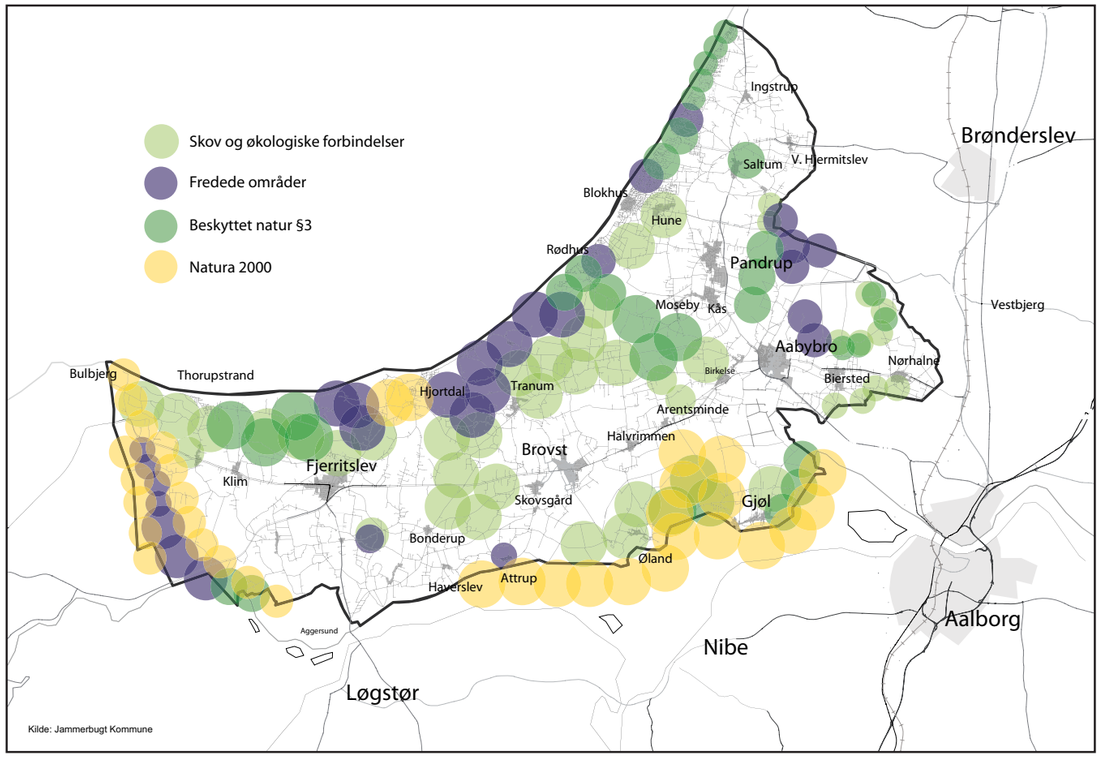

ill. 10. Naturtyper i Jammerbugt Kommune.

Skov og økologiske forbindelser:
”Mange dyr og planter er afhængige af at kunne bevæge sig eller sprede sig gennem landskabet. Kulturlandskabet lægger mange hindringer i vejen for spredningen – byer, veje, jernbaner, dyrkede marker, opstemninger af vandløb mm. Ved at forbedre planters og dyrs muligheder for at sprede og bevæge sig via økologiske forbindelser, øger man deres chancer for at overleve i bæredygtige bestande. Ved at reducere fragmenteringen styrker man samtidig naturens generelle robusthed.” [www.blst.dk]

Fredede områder:
I dag er ca. 5 % af Danmarks landareal fredet, hvilket er det ældste og mest vidtgåendde instrument til at beskytte naturen og landskabet. [www.blst.dk]

Beskyttet natur §3:
Beskyttelse af bestemte naturtyper, såsom; søer og vandhuller, moser, enge, heder overdrev, strandenge og strand-sumpe. [www.blst.dk]

Natura 2000:
Betegnelse for beskyttet natur i hele Europa. Dækker over habitat- og fuglebeskyttelsesområder i et økologisk netværk gennem hele EU. [www.blst.dk]

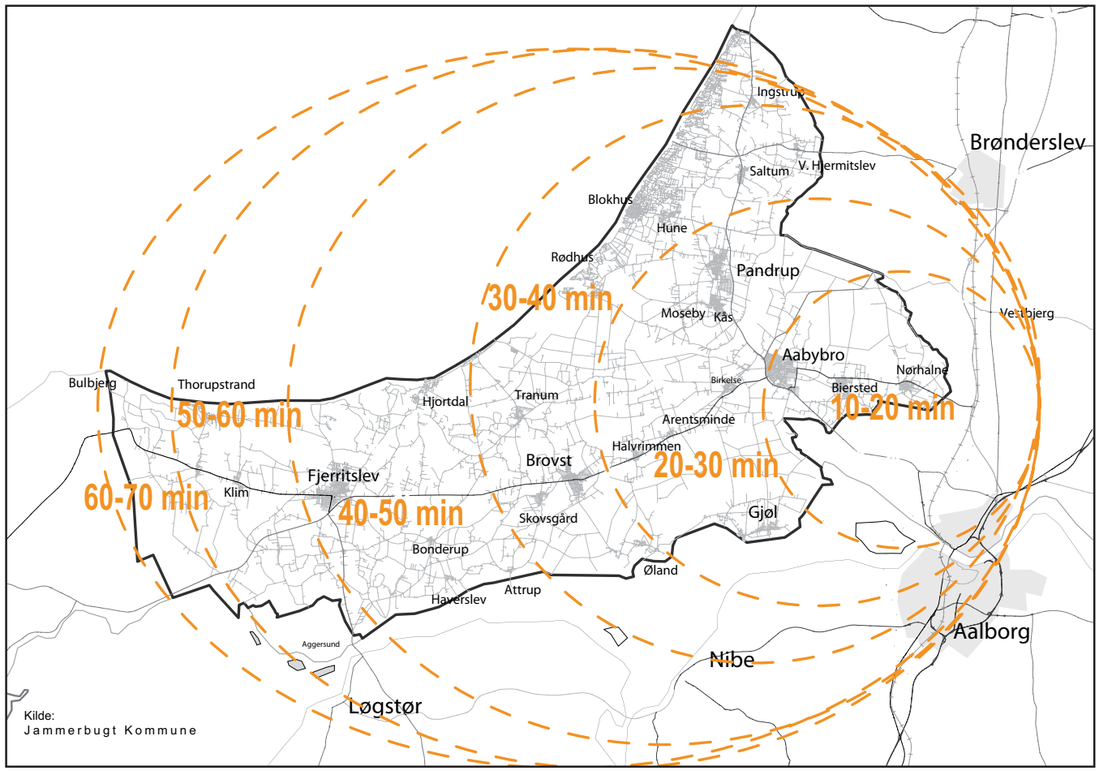

ill. 11. Afstandskort: Transporttid i bil til Aalborg.

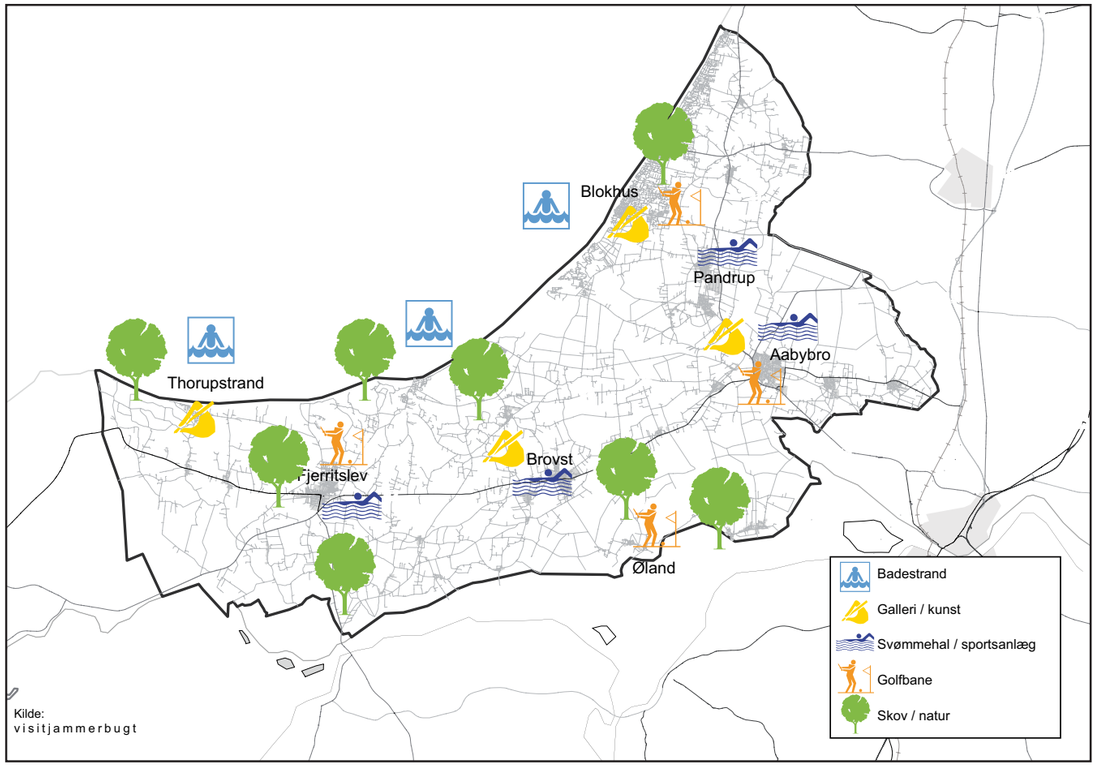

ill. 12. Overordnede aktivitetskort for Jammerbugt Kommune

Øland er beliggende ca. 30 minuters kørsel fra Aalborg, der betragtes som en god og realistisk pendlingsafstand.

Jammerbugt Kommune består af de gamle kommuner Åbybro, Fjerritslev, Brovst og Pandrup

Fårup Sommerland er det ældste sommerland i Danmark

Jammerbugt Kommune er 86.276 ha og har 38.944 indbyggere

Fra 2008 til 2018 skal der opføres 415 nye boliger i Åbybro

Jammerbugt Kommune er den 61. største kommmune ud af Danmarks i alt 98 kommuner.

Jammerbugt Kommune er med sine mange strande og den meget varierede natur et af Danmarks mest populære ferieområder.

De mange gallerier er et af Jammerbugtens kendetegn.

Kommunen lægger vægt på at tiltrække nye beboere og fastholde dem, de allerede har.

ill. 13. Viste du at...

Vest for Gjøl over dæmningen ved Ulvedybet, ca. 20 km sydvest fra Aabybro, finder vi Øland. Som det ligger i navnet Øland har området tidligere været en ø, men tilbage i 1903 blev området drænet og derved også landfast med Vendsyssel og dermed opstod et område med meget vigtig landbrugsjord. Ulvedybet er et vildtreservat, hvor det lave vand giver et rigt fugle- og dyreliv. I 1919 blev der etableret en dæmning fra Gjøl til Øland. [Lauritsen 2007:17] Oksholm Gods, på Øland, var oprindeligt et nonnekloster, men blev efter reformernes tid herregård, ejet af ridderen Frants Banner og opkaldt efter hans hustru, Anne Oxe. Den eneste del af Godset med offentlig adgang er kirken, der er en af landets få privatejede sognekirker. Om foråret forvandles hele egnen omkring Oksholm Gods til et fantastisk landskab, indpakket i et lysegrønt slør. Dette skyldes, at bøgen, Danmarks nationaltræ, er sprunget ud og varskoer, at sommeren på vej. Ølands varetegn, den hollandsk vindmølle blev opført i 1857, men nedbrændte i 2004, hvorefter den blev genopbygget og netop for nylig er blevet indviet. [Lauritsen 2007:65]

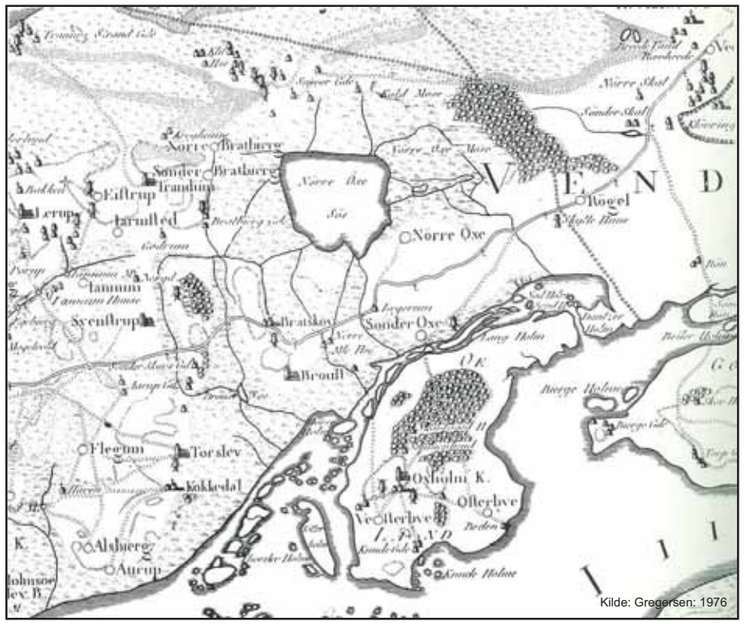

ill. 14. Kort over Øland fra 1795
Øland var på dette tidspunkt stadig omgrænset af vand, først i 1903 blev området landfast med Vendsyssel

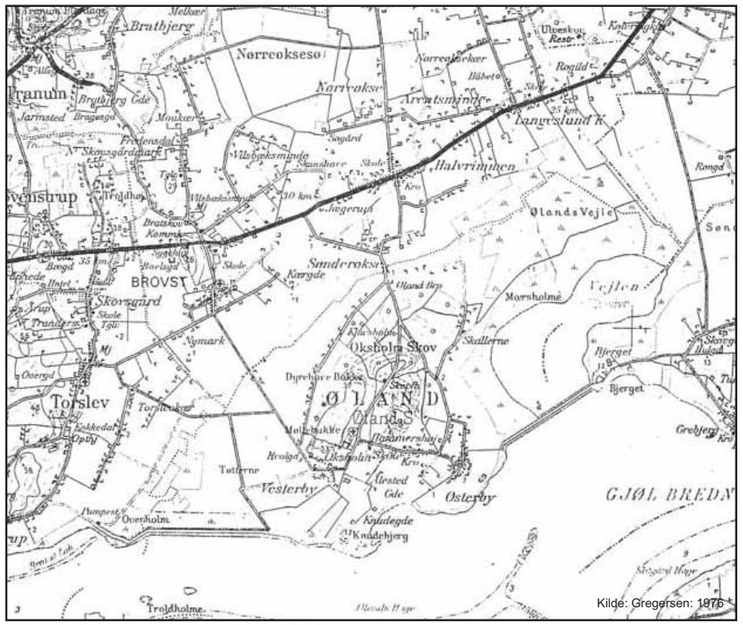

ill. 15. Kort over Øland fra 1973
Øland er nu blevet landfast med Vendsyssel og dæmningen over Ulvedybet er blevet etableret.

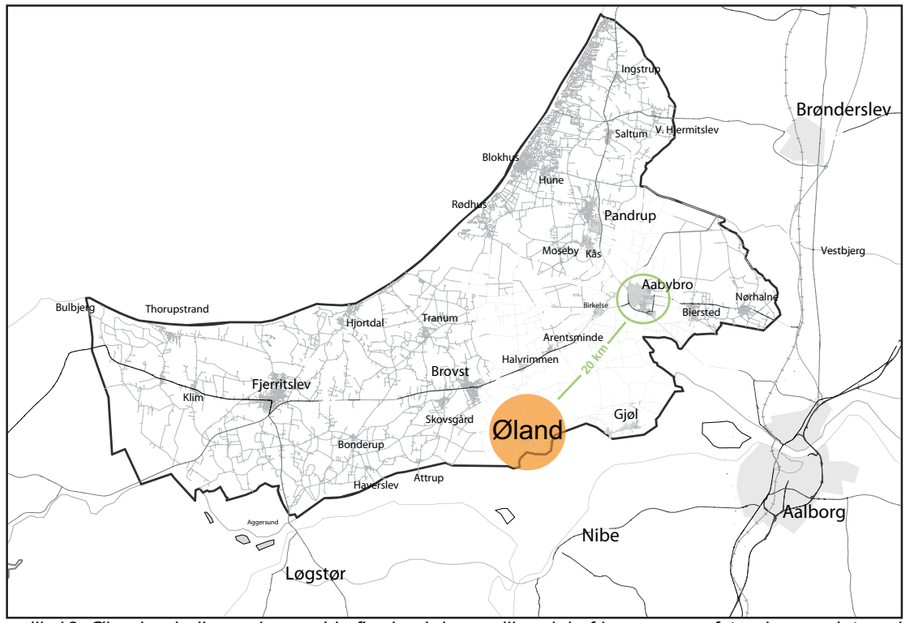

ill. 16. Øland er beliggende nær Limfjorden i den sydlige del af kommune, afstandsmæssigt er vi ca. 20 km fra Aabybro.

Kulturmiljøer på Øland.

Et kulturmiljø er ”et geografisk afgrænset område som ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af samfundsudviklingen”. [Miljøministeriet 2003] Med dette menes, de historiske spor og den historiske baggrund, der er at finde i det givne område. Det vil altså sige, at et kulturmiljø ikke kun omfatter enkeltstående bygninger samt traditionelle anerkendte kulturmiljøer, såsom gravhøje, vandmøller og herregårde. I stedet udgør kulturmiljøet hele det område, hvori gravhøjen eller vandmøllen befinder sig.

Principielt kan man tale om, at hele Danmark er et stort kulturmiljø, da ingen steder står uberørte hen, men at vi mennesker har haft en finger med i spillet alle steder. Men at definere hele Danmark som et stort kulturmiljø giver ikke nogen mening, da det bliver uoverskuelige at håndtere og at vi ikke kan eller skal bevare og rede alt hvad der findes i dette land. Det vigtigste bliver i stedet at udpege og redegør for hvilke kulturmiljøer, der er af sådan en vigtighed for vores historiske baggrund, at de er vær at værne om. Endnu et vigtigt kriterium i udvælgelsesprocessen af kulturmiljøer er, at de skal have en betydning, der dækker over flere individers interesse end blot de, der udpeger dem. Ligeledes skal de være synlige, altså der skal være et fysisk element at se i naturen.

På Øland findes der ifølge egne observationer tre vigtige kulturmiljøer, nemlig Oksholm Gods med tilhørende kirke, Oksholm Mølle og Præstegårdsladen. Disse tre ovennævnte kulturmiljøer er ydermere også fredede bygninger.

Ankomsten til Hammershøj

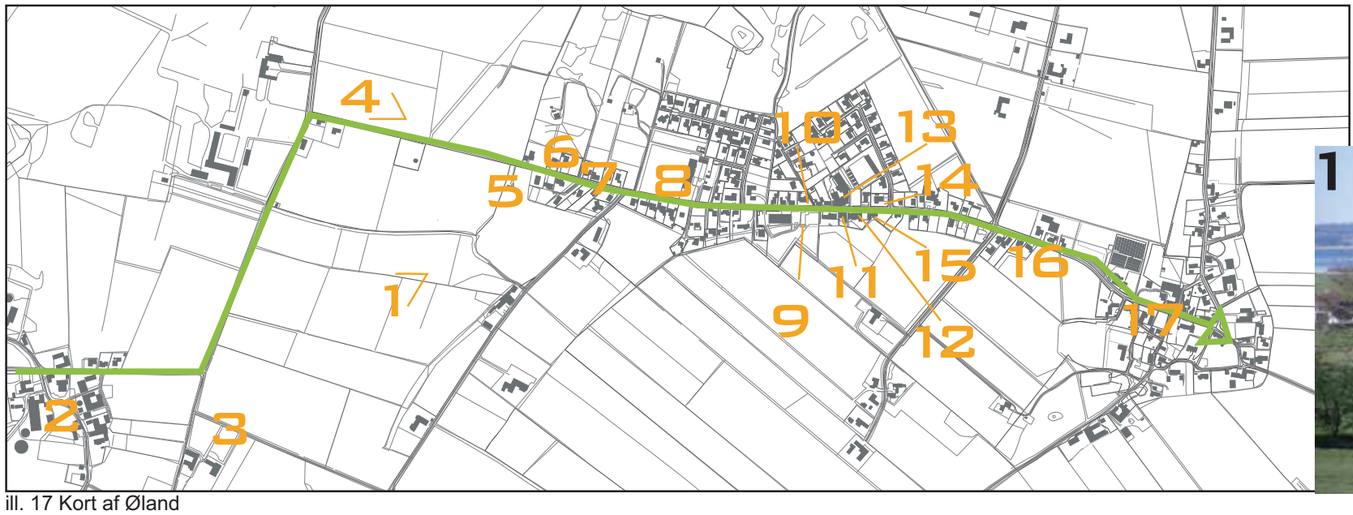

ill. 17 Kort af Øland

ill. 18. Privat foto

ill. 19. Privat foto

Ankomsten til Øland fra vest er præget af de store åbne og fantastisk smukke vider. Den lille fortelandsby Vesterby, består af en gruppe mindre gårde og husmandssteder. Den gamle branddam, der er beliggende på forten er i dag afgrænset af hegn, og ikke synderligt attraktiv at opholde sig ved. Blandt borgerne er der et ønske om, at oprense området og skabe en fælles plads midt i landsbyen.

Følges vejen længere mod øst kommer man til Oksholm Gods, der ligger omgrænset af de velbevarede produktionsbygninger, tjenestemandsboliger og med Oksholm Kirke som grænse mod nord.

Mellem Hammershøj og Oksholm Gods finder vi Oksholm Mølle. Møllen er efter en brand i 2004 blev genopbygget og blev genindviet d. 17. maj 2008. Kigget fra møllen mod syd er et helt fantastisk syn udover de åbne marker direkte til Limfjorden. Øst for møllen er et skovområde blevet ryddet for at skabe yderligere panorama udsigt over de åbne vider.

Strækningen fra møllen mod Hammershøj er på begge sider af vejen omgrænset af skov. Denne utrolige flotte indgangsportal til Hammershøj, ødelægges imidlertid af det første visuelle indtryk man får af byen. En grå og kedelig vejstrækning, med den ene parcelhus efter den anden er ikke det billede, der umiddelbart er skabt efter at have betragtet de tidligere bygninger på ruten.

Hovedgaden i Hammershøj minder mest af alt om en villavej og har ikke den udstråling og dynamik, der umiddelbart forbindes med en landsbygade. I et forsøg på at nedsætte trafikhastigheden på Hammershøj (hovedgaden), er der anlagt trafikchikaner. Problemet med trafikchikanerne er imidlertid at de er udformet således, at der kan køres med landbrugsmaskiner uden, at disse kommer i konflikt med anlægget. Dette bevirker, at de ikke har den optimale effekt for så vidt angår hastighedens nedsættelse af biltrafikken.

ill. 20 Privat foto

ill. 21 Privat foto

ill. 22 Privat foto

ill. 23 Privat foto

ill. 24 Privat foto

ill. 25 Privat foto

ill. 26 Privat foto

ill. 27 Privat foto

ill. 28 Privat foto

ill. 29 Privat foto

Længere nede af hovedgaden ligger skolen på et stort åbent græsareal. De øvrige bygninger, der findes langs hovedgaden er Øland Smede- og Maskinstation, der stadig er i drift. Den gamle købmandsgård, der i dag er lukket, ligger som en tom og forladt bygning i midten af byen. Det gamle mejeri er som købmandsgården også nedlagt, men er under renovering og ønskes anvendt til andet formål. På den anden side af hovedgaden overfor mejeriet, ligger den gamle kro. Kroen er sammen med mejeriet blevet opkøbt af Yellow Group, der arbejder ud fra værdierne velvære, tilgængelighed og innovation. Kroen er netop blevet færdigrestaureret og blev indviet i starten af juni som hotel og konferencecenter.

Følges hovedgaden videre mod øst kommer vi til Lokalhistorisk arkiv, der er beliggende i den gamle sparekasse.

Generelt er Hammershøj præget af vejen, der ligger grå og for det meste øde hen og ikke rummer de klassiske parametre, som ofte er tilstede i landsbyen, såsom gadekær, kirkepladser og små hyggelige gårdmiljøer. Hammershøj kan altså karakteriseres som en reguleret vejby.

Hammershøj grænser mod øst op til Østerby, der stort set er vokset sammen med Hammershøj. Østerby er ligesom Vesterby en fortelandsby, hvor forten i dag er bebygget, altså en forteklyngeby.

ill. 30 Privat foto

ill. 31 Privat foto

ill. 32 Privat foto

ill. 33 Privat foto

ill. 34 Privat foto

Omgivelsernes karakter

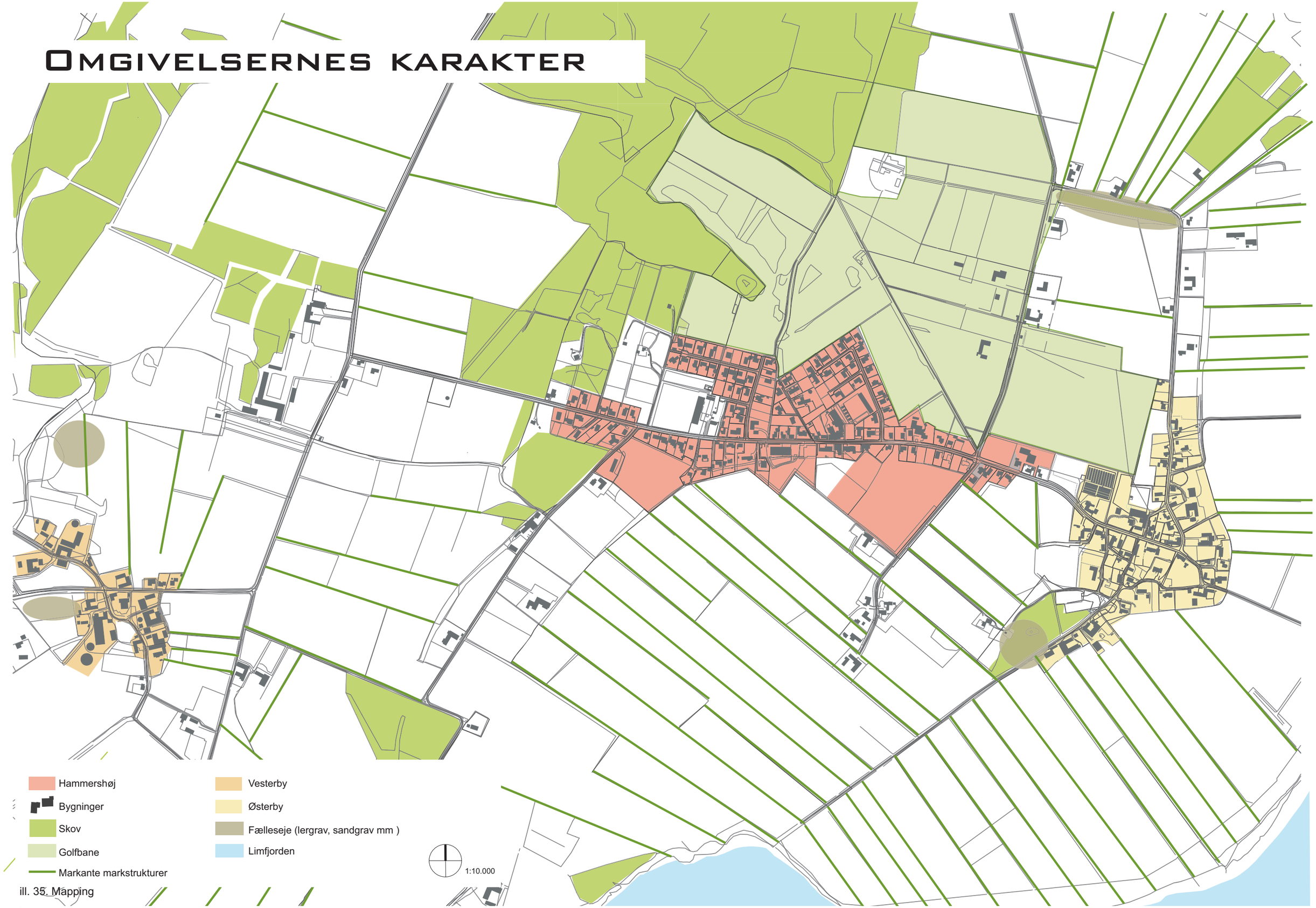

ill. 35. Mapping

Hammershøjs karakter

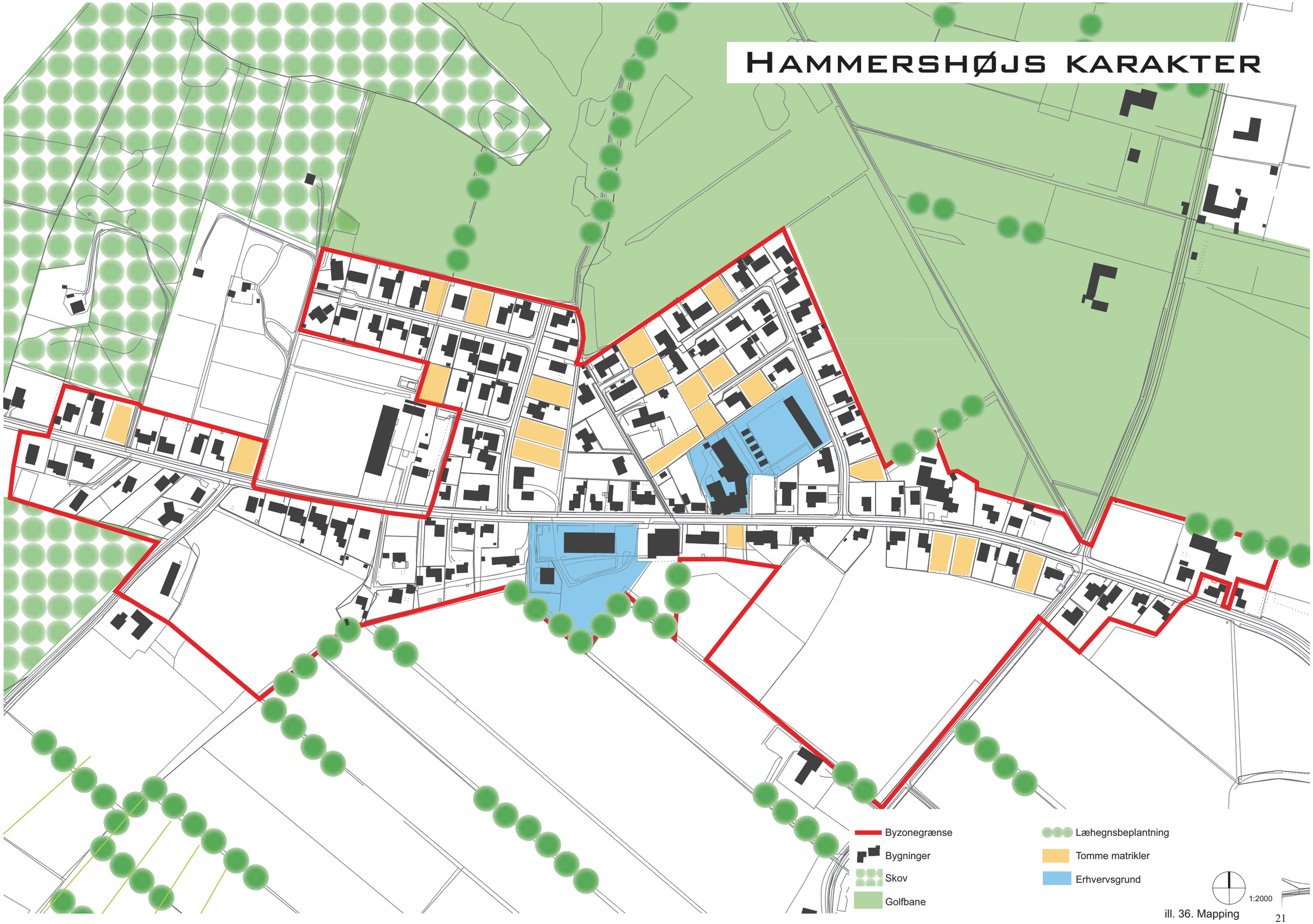

ill. 36. Mapping

Infrastruktur

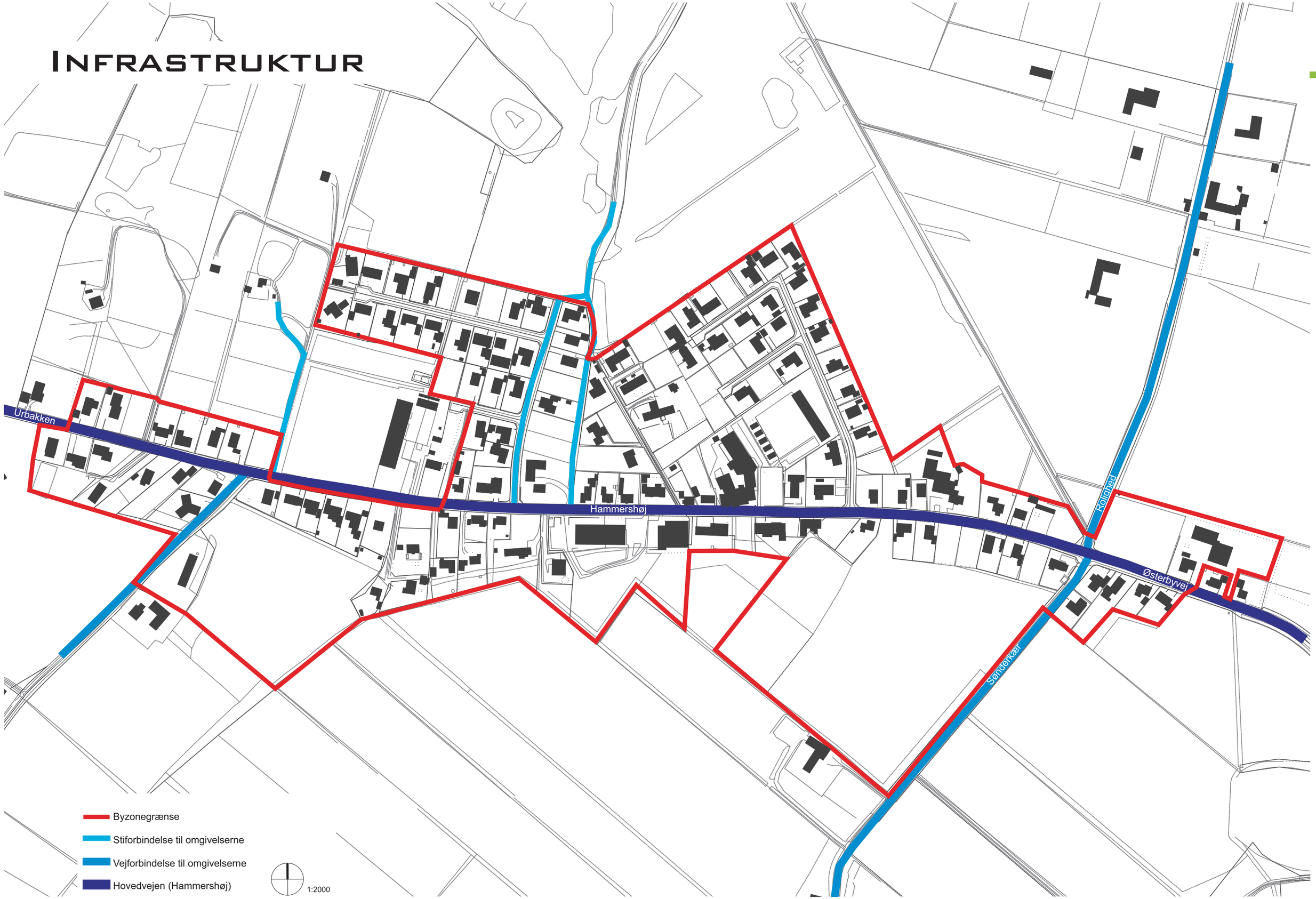

ill. 37. Mapping

Hammershøjs udtryk i dag

ill. 38 Privat foto

ill. 39 Privat foto

ill. 40 Privat foto

ill. 41 Privat foto

ill. 42 Privat foto

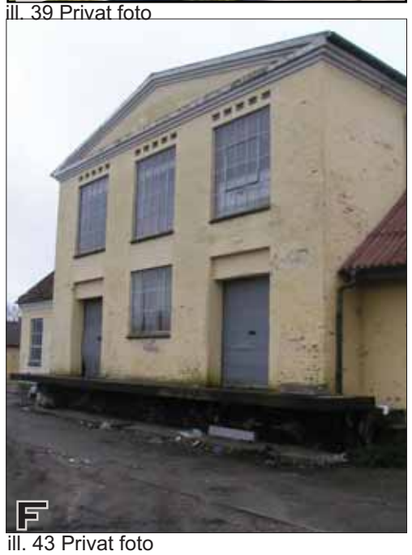

ill. 43 Privat foto

ill. 44 Privat foto

ill. 48 Privat foto

ill. 45 Privat foto

ill. 46 Privat foto

ill. 47 Privat foto

ill. 49 Privat foto

ill. 50 Privat foto

A - Den gamle købmandsgård

B - manglende organisering af vejelementer

C - Trafikchikaner på Hammershøj

D - Skolegården

E- Boliger langs hovedgaden

F - Det gamle nedlagte mejeri

G - Legeplads ved skolen

H - Hovedgaden (Hammershøj)

I - Vaskehalsmaskineri efterladt på mark

J - Villavej

K - Oksholm Gods og Kirke

L - Området mellem maskinstationen og varmeværket

M - Oksholm Mølle

Kendetegnende for Hammershøj i dag er den lange hovedgade (Hammershøj). Derudover findes der ikke nogle specielle elementer eller karakteristika som man husker. Modsat mange andre landsbyer af samme størrelse, findes der i Hammershøj ikke nogle direkte mødesteder, såsom forsamlingshus, butikker eller bare et simpelt busskur. Skolen er den eneste fungerende bygning i byen, men hvis man ikke har børn i skolealderen er det svært at komme i kontakt med andre beboere i landsbyen.

BYPLANLÆGNINGENS HISTORIE

[Kilde: Gehl og Kjærsdam]

ill. 51. Byplanlægningens historie

Begrebet byplanlægning har sine rødder helt tilbage til antikken. De første byers planlægning var meget tæt knyttet til det at forsvare og sikre byerne mod udefra kommende fjender. Byens ydre form var altså præget af forsvarsværker, mens den indre bydel var præget at religiøse motiver, kirker og torve. [Kjærsdam 2006:11]

Middelalderbyerne i Europa, udviklede sig som små feudale samfund, hvor bønderne fik ret til det de dyrkede, mod en betaling/afgift til en hersker. Disse byer blev også kaldet fyrstebyer og voksede op omkring herskernes slotte og herregårde. Planlægningen af disse byer, var ikke af nogen yderligere betydning, i stedet voksede byerne frem, hvor der var plads til dem og hvor der var jord at dyrke. Middelalderen var også kendetegnende for andre bytyper end fyrstebyerne, også handelsbyer og købstæder voksede op i denne periode. Disse handelsbyer var planlagte således, at de blev opført de steder, hvor veludviklede handelsruter krydsede hinanden eller der, hvor de største søfartsruter mødte landet. Købstæderne udviklede sig modsat fyrstebyerne til relativt selvstændige byer og ofte var de direkte underlagt kronen til hvem de betalte afgifter. Disse byer var styret af borgervalgte borgmestre og rådmænd.
[Kjærsdam, 2006:36-37]

I Danmark opstod de første bosættelser omkring år 4000 f. kr. Til at starte med var der ikke tale om egentlige faste bopladser, men i stedet var det flytbare samfund, der bevægede sig rundt i landet alt efter, hvor der var mulighed for opdyrkning af jorden. Mellem ca. år 800 e.kr og 1100 blev de første landsbyer stedsfaste, hvilket hovedsageligt skyldes bedre og mere effektive dyrkningsmetoder i landbruget. [Nordjyske byers oprindelse og historie, 2003]

I middelalderen var det nogle helt andre planlægningsværktøjer, der blev brugt til at regulere og forme byerne med. Kirken som planlægger i middelalderbyen, kan spores tilbage til det 12. århundrede. På landet var kirken altid høj placeret i landskabet, således at guds hus var ophøjet i landskabet. I byerne var kirken placeret i centrum ofte for enden af hovedstrøget, således at den kom til at stå som et centralt monument i byen. [Jensen 1992:13] Udover kirken blev mange af middelalderens byer også reguleret og formet af det landskab, hvori de var placeret. Landsbyernes fysiske orientering blev bestemt af vinden, solen og årstiderne, hvilket medførte en øst-vestorientering, således at husene beskyttede hinanden mod vinden. [Jensen 1992:16] Det vigtigste planlægningsværktøj i middelalderen var handlen. Her var landskabets karakter af stor betydning for, hvor det var bedste at placere handelspladserne / købstæderne. [Jensen 1992: 12]

I Jyske Lov fra 1241 står det direkte beskrevet, hvordan landsbyen skulle opbygges omkring en forte. Først i 1500 tallet begyndte der at komme vidder og vedtæget frem, der skulle indarbejdes i planlægningen af byerne. Her var der hovedsageligt tale om brand- og hygiejnehensyn, der skulle overholdes. Det var dog ikke udbredt at indarbejde disse tidlige miljø- og

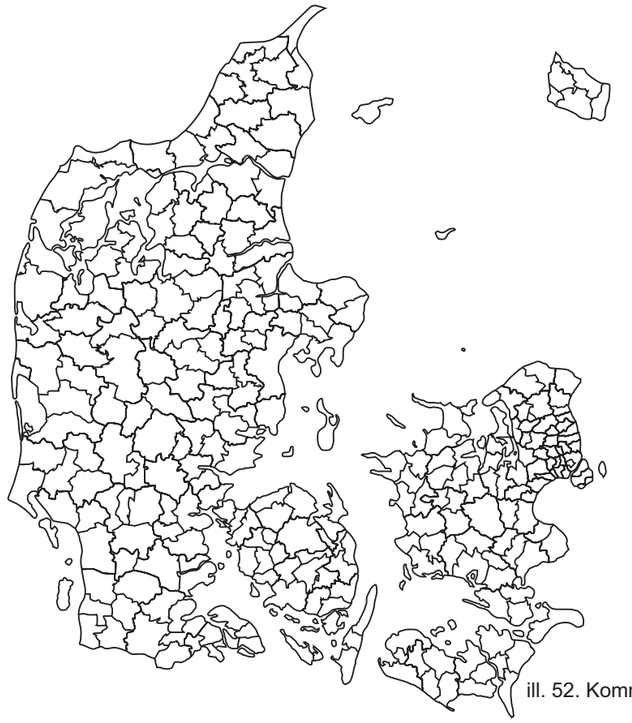

ill. 52. Kommunegrænser før d. 1. Januar 2007

ill. 53. Kommunegrænser efter d. 1. Januar 2007

brandsikkerhedsforhold i den eksisterende bebyggelse, da der var stor modstand mod at gribe ind i den private ejendomsret. Først ved enevældens indførelse i 1660 blev lovgivningen vigtig for planlægningen af byer.

Landsbyplaner og bebyggelsesforhold var i begyndelsen nært knyttet til det landbrug, der var beliggende i byen. Oprindeligt blev mange landsbyer opbygget langs en vej, der ofte slyngede sig gennem landskabet, eller opbygget rundt om en indre plads, en forte. Købstædernes byplaner derimod var ofte opbygget langt mere funktionelt, med en kraftig infrastruktur, der hurtigt og effektivt kunne sluse de handlende ind og ud af byen. Byens midte var der, hvor infrastrukturen mødtes og her lå tovet, markedspladsen og kirken. Ydermere var købstædernes kvartere inddelt på baggrund af de sociale skel, der fandtes i befolkningen.

Andre planlægningstyper ses blandt andet i stationsbyer, der hvis de var anlagt langs en eksisterende vej var domineret af vejens retning, mens de orienterede sig mod vejen hvis de blev anlagt et stykke derfra. Mange af de mindre byer langs kysten, hvor hovederhvervet var fiskeri var domineret af vejstrukturer, der løb direkte fra havet og op gennem byen, så fiskerne hurtigst muligt kunne komme frem og tilbage. [Nordjyske byers oprindelse og historie, 2003] Her kan det altså konkluderes, at byerne typisk var præget af en tidlig funktionalistisk planlægning.

I tiden omkring år 1800 skete der en stor omvæltning på landet i forbindelse med udskiftningsreformen. Denne reform var et opgør med den bygge- og dyrkningstradition, som fandtes på landet. Nu skulle gårdene ikke længere ligge samlet i klynger, landsbyer, men i stedet spredes ud i det åbne land, hvilket betød, at bonden kunne samle sin jord rundt om gården og derved lette arbejdsbyrden, ved ikke længere at have så lang en transport af afgrøder og maskiner.

Efter 1. Verdenskrig blev planlægningen mere funktionalistisk grundet den voksende arbejderklasse. I 1938 fik kommunerne pligt til at udarbejde byplansvedtægter og senere blev Lov om Byplanlægning vedtaget. Efter 2. Verdenskrig og frem til starten af 1970'erne steg udviklingen i byggeriet, på grund af manglen på boliger efter krigen. I 1969 skete der en stor strukturændring i hele landet med indførelsen af zoner. Yderligere blev kommuner lagt sammen, hvilket på mange måder er de samme forandringer som vi endnu engang er i gang med, idet der også i løbet af de seneste år er blevet lagt kommuner sammen og nedlagt amter til fordel for 5 store regioner. Se illustration nr. 52 og 53 med kommunegrænser før og efter 1. januar 2007.

I dag er det ikke muligt at bygge eller anlægge større anlæg, uden der er et sæt regler og love, som skal overholdes.

Landsbytyper

Landsbyen i Danmark kan spores langt tilbage i tiden. Nogle af de første kendte landsbytyper, var jæger- og samlersamfundet samt landbrugslandsbyen, der med sin opståen tilbage i stenalderen er de ældste kendte bebyggelsestyper i Danmark, og helt frem til ca. 1900 tallet, også de mest dominerende bytyper. Landsbyerne har gennem tiden givet vist skiftet udseende og funktion nogle gange, men har med landbruget som hovederhverv fungeret økonomisk og socialt som små selvforsynende enheder.[Dalsjö:1996]

Landbrugslandsbyen var og er til stadighed i dag en nøje planlagt by, udfra driftsmæssige krav, regler og naturens muligheder. Tilbage i tiden blev landbrugslandsbyen placeret på agerjorden og engen alt efter, hvor der var mulighed for jordopdyrkning. Landskabets konturer og strukturer, havde også betydning for, hvor bebyggelsen blev placeret: Vejen skulle være farbar og for så vidt muligt skulle oversvømmelser undgås. [Dalsjö:1996]

Fra slutningen af 1800-tallet skete der en industrialisering af landbruget, således at der blev mindre brug for arbejdskraft i landbruget. Denne udvikling betød, en øget fraflytning fra landet til byen, hvorved der mange steder opstod en ny landsbytype, nemlig industrialismens arbejderbyer. Disse landsbyer var typisk opbygget omkring en større virksomhed eller produktionsfabrik, og var præget af en meget planlagt struktur. I dag ses disse landsbyer ikke mange steder i Danmark, men er dog kendt fra Vejle-egnen. Mekaniseringen af landbruget samt andelsbevægelsens udbredelse medførte også en tredje bytype, nemlig stationsbyen og senere igen vejbyen. Stationsbyen opstod som en konsekvens af den øgede handel med varer, der igen medførte en udbygning af det eksisterende jernbanenet. Stationsbyen opstod typisk mellem, jernbanen og en større vej, som en randbebyggelse. Denne by er kendetegnet ved at være en smal langstrakt tange uden et egentlig pladsdannende element. Stationsbyen kan på mange måder sammenlignes i byggeskik med købstadsbyen, hvor bebyggelsen ligeledes var opført langs vejen som tætte rækker af huse. [Dalsjö:1996]

Udover fiskerlejet og landbrugslandsbyen findes der også andre mere karakterbetonede betegnelser for landbyerne, nemlig de slyngede vejbyer, de regulerede vejbyer, vejklyngebyer, fortebyer og de uregelmæssige vejfortebyer. Derudover findes der også en række underinddelinger af disse landbytyper, hvor der blandt andet kan nævnes forteklyngebyen. Se illustration nr. 54 s. 27. [Hastrup 1964]

Udviklingen i de danske landsbyer er gået stærkt tilbage. I 1880 boede 80% af den danske befolkning på landet og 20% i byerne, i dag er tallene lige omvendte. [Thisted Kommune og RealDania 2006:50] Udviklingen på landet og i landbruget, har betydet, at der ikke længere er en uigenkaldelig sammenhæng mellem landbruget og landsbyen. Tilbage i reformernes tid sket der en udflytning af gårde fra landsbyerne til det åbne land. På mange måder kan det sidestilles med den udvikling, der findes i landbruget i dag. Produktionsniveauet er i dag så høj, at de store landbrugsejendomme ikke længere er at finde i landsbyen, men i stedet er flyttet ud på marken. [Thisted Kommune og RealDania 2006:51]

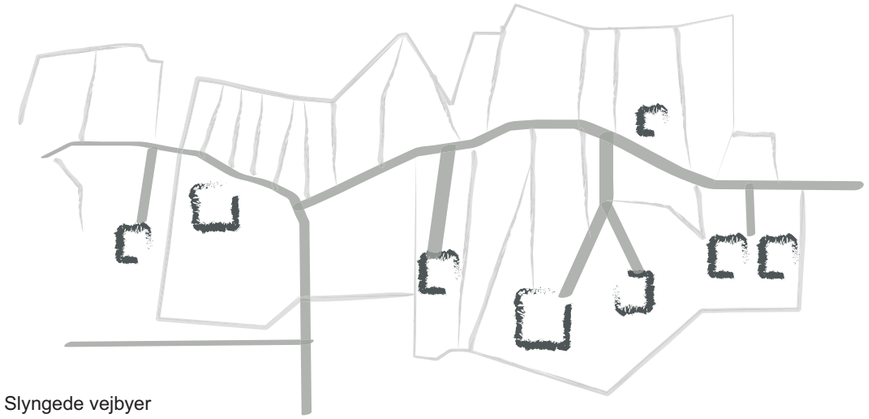

Slyngede vejbyer
- Terrænbestemt bebyggelse, der følger en vej, der slynger sig gennem landskabet.

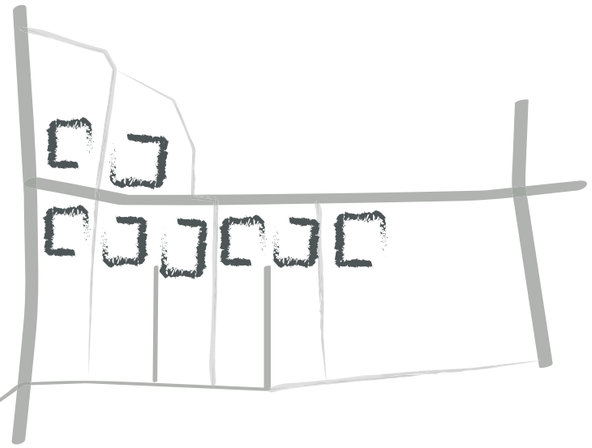

Reguleret Vejby
- Gårdene fordeler sig regelmæssigt i næsten samme størrelse, på begge sider af vejen

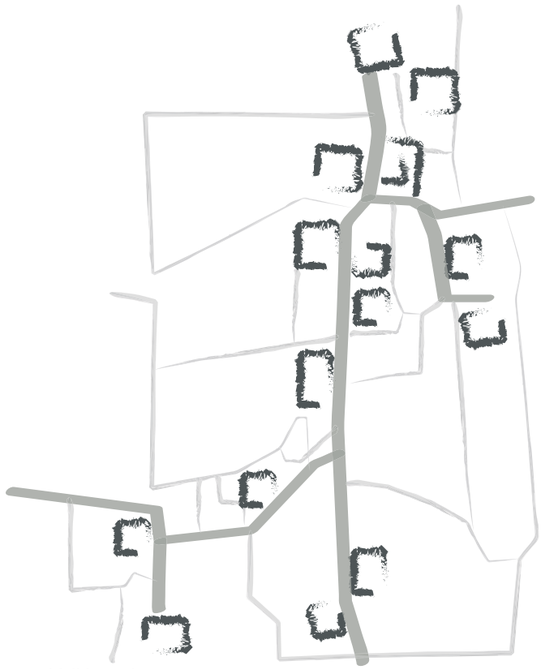

Vejklyngebyer
- En udbygning af den slyngede vejby, hvor gårde og huse ligger i en uregelmæssig klynge langs et mere eller mindre kompliceret gadenet.

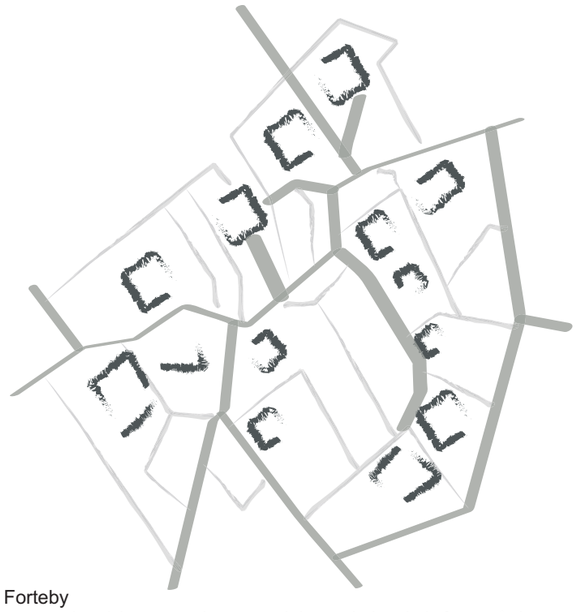

Forteby
- Landsbyen er opbygget omkring en indre plads foran gårdene. En forteklyngeby er en forteby, hvor forten er blevet bebygget.

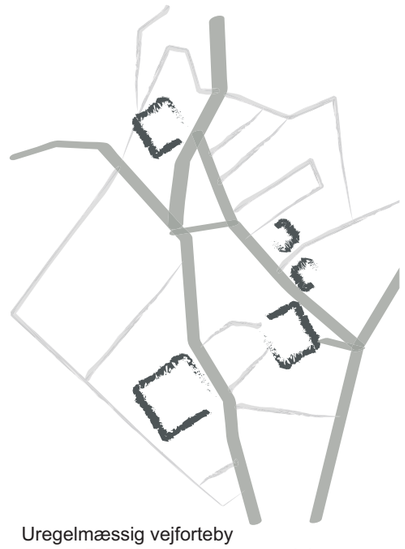

Uregelmæssig vejforteby
-En vejforteby opbygget omkring en fortelignende gadestruktur

ill. 54. Landsbytyper

[Hastrup 1964]

250 ÅR MED FORANDRINGER

ill. 55. 250 år med forandringer

Inden for de seneste 250 år, har der i Danmark været tre overordnede perioder, som har haft betydning for landsbyernes udvikling og vækst. For ca. 250 år siden havde landboreformerne stor betydning for, hvorledes livet blev formet på landet. Næste periode var med andelsbevægelsen, hvor der igen var fokus på livet og selvstændigheden for landbefolkningen. I vores tid, som vil blive karakteriseret som tiden fra år 2000, er den sociale kapital blevet drivkraften i samfundet, uden at skelne mellem land og by.

Landboreformerne.

Kort sagt kan man beskrive landboreformerne som en række love og forordninger fra midten af 1700-tallet til omkring 1800. Landboreformerne fik stor indflydelse på flere ting i samfundet, bl.a. hoveriafløsningen og ophævelsen af stavnsbåndet.

Perioden er kendetegnet som værende en periode, hvor der skete store forandringer i samfundet. Kriser og stagnation i økonomien og demografisken blev afløst af vækst. Befolkningstilvæksten stillede stadig større krav til landets fødevareproduktion, hvilket førte til et langstrakt opgør med fællesskabstidens rammer for udnyttelse af naturressourcerne.

Stavnsbåndet blev indført i 1733 grundet godsejernes problemer med at få fæstegårdene besat samt for at afhjælpe den stigende landbrugskrise, der blandt andet skyldes store svingninger i eksport til vores handelsallierede. En yderligere faktor, der var med til at indføre stavnsbåndet, var det stigende antal af folk, der flyttede fra landet til byen. På landet befalede herremændene, at bønderne skulle bosætte sig på selv de ringeste landbrugsejendomme for at undgå, at disse bare stod og forfaldt. På grund af stavnsbåndet var det ikke muligt for bønderne at sætte sig imod dette krav. Ligeledes var der en stor efterspørgsel efter folk til militærets landmilits. Her havde godsejerne til opgave at udpege de, der var mindst egnede til landbruget, så de kunne komme i landmilitsen. [Fritzbøger, 2004:105] Stavnsbåndet blev ophævet for dem under 14 år og over 36 år i 1788 og endelig for alle i 1800. Grunden til denne overgangsperiode var at sikre godsejerne mod masseflugt fra landet.

Hoveri var det pligtarbejde som bønderne skulle yde til hovedgårdene i sognet eller til det offentlige. Ydelsen var en

1930'erne Andelsbevægelsens højdepunkt

1882 Det første andelsmejer blev stiftet

1866 Andelsbevægelsens indtog i Danmark

1850 Lov om af godsejerne frivilligt skal sælge deres fæstegårde

1849 Grundloven af 1849

1848 Indførelsen af værnepligten

1820 Landbrugskrisen

1800 Stavnsbåndets ophæves for alle

1793 Udskiftningen

1788 Stavnsbåndets ophæves for dem under 14 og over 36

1733 Stavnsbåndets indførelse

Kilde:www.duda.

ill. 56. Historisk tidslinie

del af den afgift, der var at finde i forbindelse med brugen af jord eller bolig. Igennem 1600 og 1700-tallet voksede hoveriet fra at være en dag om ugen, *ugedagstjener*, til at blive mere omfattende. Resultatet af denne omfattende ydelse, som var pålagt bønderne, var en forsømmelse i at passe og drive egne marker, hvilket mange gange førte til mangel på fødevarer om vinteren. Godsejerne var imidlertid afhængige af hoveriet, da det meste af driften af disse steder var pålagt fæstebønderne. De mange problemer som hoveriet medførte betød, at der måtte hjælp til ude fra. Regeringen trådte til med en opfordring til at der skulle laves frivillige aftaler mellem bønderne og godserne, hvilket selvfølgelig medførte meget få aftaler. Den store modstand fra bøndernes side medførte, at godserne indførte pengeafgifter i stedet for fysiske ydelser, men dette var om muligt en endnu større belastning for bønderne end den frie arbejdskraft. [wikipedia]

Fra kongens side var der et meget klart mål med reformerne, nemlig at effektivisere landbruget således, at der blev produceret flere og bedre produkter, hvilket igen medførte en stigning i efterspørgslen fra vores eksportlande. Landbruget blev nu en selvstyrende instans, uden statslig indblanden. Hvor det tidligere var stavnsbåndet og hoveriet, der holdt gang i produktionen af landbrugsvarer, var det nu i stedet markedskræfterne, der styrede landbruget.

Selvstændigheden i landbruget bevirkede, at den almene bonde nu var fritstillet og ikke længere låst fast i en bestemt landsby. Dette betød, at mange gårde blev flyttet ud på markerne for at effektivisere driften. Enkelte steder foregik denne udskiftning anderledes end ved fysisk at flytte gårdene. Stjerneudstykninger forekom i mindre landsbyer, hvor gårdene var centralt placeret i forhold til landbrugsjorden og hvor jorden var ensartet hele vejen rundt. Hver gård fik her udstykket et kileformet jordlod således, at det set oppefra lignede en stjerne. Denne udskiftning var populær hos bønderne, da der var mulighed for at bevare det tætte fællesskab i landsbyen og den tryghed det medførte, at ens jord lå i tilknytning til gården.
En anden form for udskiftning var kamudskiftningen, her lå gårdene på række og havde hver en jordlod ud fra hver siden af vejen.

Landboreformerne var som udgangspunkt en positiv forbedring af levevilkårene for fæstebønderne. En konsekvens af landboreformerne var stigningen i interessen for selvstændighed, der medførte, at hver lille landmand betragtede sig selv som godsejer med selvejet gård og jord. Dette betød, at der blev en større interesse for at beskytte denne ejerskabsfornemmelse og hver mand kæmpede for at drive og styrke netop sit eget. Denne øgede interesse i driften medførte en stigning i indkomst, der igen medførte en stigning i gruppen af velstående bønder.

Andelsbevægelsen

Andelsbevægelsens indtog i Danmark skete omkring 1866, hvor den første forbrugsforening, Thisted Arbejderforening blev stiftet.[www.pladstilosalle.dk] Andelsbevægelsen havde sin storheds tid i tiden fra ca. 1866 til 1930'erne. Et vigtigt parameter fra andelsbevægelsen var, at man begyndte at stemme efter hoveder og ikke høveder, hvilket betød, at bønderne blev sidestillet med godsejeren.

I slutningen af 1800-tallet begyndte bønderne at finde sammen i mindre fællesskaber i de enkelte nærområder. Andelsbevægelsen er en fællesbetegnelse for de forskellige danske økonomiske foreninger, der drives efter andelsprincipper. Mejerierne, slagterierne og foderstofforretningerne forarbejdede råstofferne og foretog indkøb og salg af landbrugsprodukterne, hvorefter brugsforeningerne leverede varerne. Samtidig blev de selvstændige landbrug ved med at eksistere. Den fælles produktion i andelsvirksomhederne gav store kvalitets-forbedringer på landbrugsvarerne.

Brugsforeningerne blev efterfulgt af andelsmejerierne. Allerede tilbage i 1882 blev det første andelsmejeri stiftet og herfra gik udviklingen stærkt frem til 1888, hvor det egentlige gennembrud kom. Herefter gik væksten lidt i stå igen. Foruden andelsmejerierne blev der også stiftet andre fællesskaber i forbindelse med landbruget blandt andet foderstofforretningerne, andelskasser (bank) og andelsslagterier. [www.wikipedia.dk]

Udover andelsbevægelser og landboreformer skete der også andre ting, der havde betydning for landsbyudviklingen helt frem til i dag. Forsamlingshusene blev også opført i dette århundrede, som et led i ønsket om fællesskaber og social udvikling. Forsamlingshusene i landsbyerne blev brugt som samlingssted for de lokale, her blev der afholdt fester, konfirmationer, bryllupper, mindesammenkomster mm. Det var ikke kun fester, der fandt sted i forsamlingshuse også dilettantarrangementer, bankospil og gymnastik blev afholdt her.

I dag ses der stadig spor af andelsbevægelsen i landsbyerne i form af forsamlingshuse, hvoraf mange er blevet udbygget og udvidet med funktioner således, at de i dag fungerer som multihuse, med flere arrangementer. Den andelsbevægelse der har overlevet på bedste vis er idrætsforeningen, der i dag ofte er af finde på landet. Et andet spor, der er tilbage er bygningerne, der tidligere rummede mejerierne, slagterierne og foderstofforretningerne. Disse bygninger er ofte i en sådan stand, at de enten bare er til at rive ned eller også er de blevet værnet om således at de er til at genindtage på ny.

På Øland ses der også spor fra andelsbevægelsen. I Hammershøj på hovedgaden ligger mejeriet, der i dag står tomt. Mejeribygningen er dog blevet opkøbt og vil i løbet af en kort årrække blive indtaget af nye programmer. Et andet levn fra fortiden er kroen, der netop er genåbnet som hotel, wellness og konferencecenter. Hammershøj rummer også andre bygninger fra tidligere tider, der i dag ikke rummer en aktivitet, men ligger ubrugte hen langs hovedgaden. Denne tendens er et generelt udbredt fænomen og vil være at finde i mange landsbyer i fremtiden.

△ ill. 57. Thorsager Forsamlingshus

◁ ill. 58. Søstrup Andelsmejeri

▽ ill. 59. Djurslands Folkehøjskole

Social kapital.

Sidste del af den tre delte udvikling gennem de seneste 250 år, er social kapital. Social kapital er et forholdsvis nyt begreb, der er opstået i forskningsverden. Men hvad er så denne kapital og hvordan opstår den?

Social kapital skabes gennem et tæt samarbejde mellem en eller flere grupper af mennesker ved regelmæssige personlige møder og ved gensidig kontakt og tillid. Denne form for gensidig kontakt og tillid, findes specielt i lokalsamfundet, hvor folk hurtigt kommer tæt ind på livet af hinanden. Vigtigt er det at pointere, at social kapital ikke er noget det enkelte menneske besidder, men noget, der opstår i relationerne mellem grupper og individer.

Social kapital begrebet har som udgangspunkt 3 fædre, der med hver deres fokus gør rede for de grundlæggende aspekter ved begrebet. Den franske sociolog Pierre Bourdieu opdeler begrebet kapital i fire hovedformer; økonomisk, kulturel, symbolsk og social, hvoraf det kun er den økonomiske kapital, der er fysisk, mens de øvrige kapitaler er immaterielle.

Økonomisk kapital dækker over indkomst og pengeressourcer, hvori de tre andre kapitalformer kan indgå. Den kulturelle kapital kan igen underinddeles i tre forskellige udtryk; et kropsligt udtryk hvilket kommer til udtryk gennem verbale handlinger, såsom smag, gestikulation og dannelse. Dernæst et objektivt udtryk, dækkende over kunst og arkitektur. Sidst kan kulturel kapital også inddeles i en kategori dækkende de institutionelle værdier, gennem uddannelse, eksamener og arbejdstitler.

Symbolsk kapital dækker over en tværgående magtkapital, da der i denne kapital vil være en stor repræsentation af de tre andre kapitalformer. For eksempel vil det symbolsk have en betydning, hvis et individ er i besiddelse af en stor økonomisk kapital, da denne kapital vil give ham en vis status i samfundet.

Social kapital definerer Bourdieu således:
'Social kapital er summen af de eksisterende eller potentielle ressourcer, den enkelte eller gruppen har rådighed over i kraft af et netværk af stabile relationer og mere eller mindre officielle anerkendte 'forbindelser', hvilket vil sige summen af den kapital og magt, der kan mobiliseres i kraft af et sådant netværk'
[Rosenmeiers 2007:21]

Pierre Bourdieu er som tidligere nævnt ikke den eneste der arbejder med begrebet social kapital. også James S. Coleman og Robert D. Putnam er repræsenteret indenfor feltet.

Ser vi kort på Coleman, opdeler han ligeledes social kapital i flere undergrupper. Her er der dog ikke tale om forskellige udtryk, men i stedet om forskellige sociale strukturer. Forventninger, forpligtelser og pålidelighed inden for strukturer. Informationskilder – den overførelse af informationer, der sker i de enkelte sociale relationer. Og sidst normer og effektive sanktioner i de enkelte grupper.

Helt overordnet opfatter Coleman social kapital som menneskers evne til at samarbejde i grupper og organisationer om fælles mål.
[Rosenmeiers 2007:21]

Robert D. Putnam, der er den sidste af fædrene til begrebet social kapital, definerer begrebet ud fra både Bourdieu's og Putnam's teorier. Putnam opfatter den social kapital som værende af stor værdi for det sociale netværk. Grupper og lokalsamfund, der er påvirket af stor gensidig tillid og fællesskab er præget af høj effektivitet og derved er en positiv faktor i samfundsudviklingen. Putnam inddeler social kapital i to typer af netværk nemlig den afgrænsende og brobyggende sociale kapital. (se illustration nr. 55 s. 32) Kendetegnende for den afgrænsende sociale kapital er et indadvendt socialt netværk, hvor der er skabt en fælles identitet i en homogen gruppe, der som et eksempel kan være en religiøs gruppe, med et klart fælles omdrejningspunkt. Den brobyggende sociale kapital karakteriseres af Putnam som forskellige grupper af individer, der indgår på lige fod i netværket. Netværket består således af personer fra flere forskellige sociale forhold og der tages her hensyn til de forskellige sociale skel, der eventuelt måtte være mellem de forskellige medlemmer. I den brobyggende sociale kapital er båndene mellem medlemmerne i modsætning til i den afgrænsende sociale kapital løsere, men alligevel vigtige, da der vil være en vigtig tilgang til informationer og muligheder.

De tre fædre til social kapital refereres der på lige fod til i forskningen, mens Coleman og Putnam hovedsageligt anvendes når der arbejdes med social kapital på empirisk niveau. En grund hertil kan være, at de begge opererer med begreber som tillid og gensidig respekt, hvilket opfattes som vigtige aspekter i forståelsen af de sociale værdier og kapitaler i et lokalsamfund.

Social kapital i lokalsamfundet.

Begrebet social kapital anvendes meget sjældent i de officielle programmer for planlægning af lokalsamfund, men vil altid være at finde i de temaer og emner, der bliver diskuteret i processen. I begreber som borgerinddragelse og helhedsorientering ligger den sociale kapital som et underforstået parameter.

I et lokalsamfund kan den sociale kapital opdeles i to undergrupper nemlig de uformelle kontakter, også kaldet skæbnefællesskaber, såsom den hjælp man yder til naboerne, samt de relationer der opstår på tværs af befolkningsgrupperne. En anden grad af social kapital er de formelle kapitaler, sociokulturelle fællesskaber, der dækker over foreninger såsom idrætsforeninger og andre aktivitetsgrupper.

Lokalsamfundets sociale kapital er ofte stærk, da borgerne drager nytte af hinanden, ved at bo og leve i så lille et samfund, hvor der i tilfælde af kriser trækkes på kræfter fra naboerne. Jo trykkere og jo mere sikre borgerne føler sig i samfundet, jo mere afgrænsende social kapital oplever de og bliver en større del af lokalsamfundet. En stærk social kapital i et område vil give borgerne en stor kompetence til at indfri og følge fælles mål. Denne stærke kapital vil give borgerne mulighed for at nå store fælles mål både i lokalsamfundet, men også højere op i planhierarkiet, da sammenhold og fællesskabet er vigtigt for at kunne rykke et skridt nærmere målet. Selvom den sociale kapital i lokalområderne ofte er meget stærk, er den samtidig også meget skrøbelig. Social kapital kan også i et lokalsamfund blive svækket uden, at det sker på bekostning af en udefra kommende faktor. En mindre strid i for eksempel en byggesag vil hurtigt kunne bevæge sig op på et niveau, hvor det vil være svært at styre uden at såre nogen. At opretholde en stærk social kapital hele tiden, vil være meget svært, da der meget tit vil være nogen, der på den ene eller anden måde vil komme i klemme i systemet. Udadtil i et lokalsamfund vil den sociale kapital oftest være meget stærk at se på, men begynder man at kradse bare lidt i overfladen på det pæne ydre, vil man hurtigt opleve, at det bare er en facade. Hermed ikke sagt, at der altid vil være problemer bag den pæne facade, for ofte vil man slet ikke være i stand til at registrere dem, da de utilfredse personer ofte holder deres negative synspunkter væk fra den positive gruppe for at undgå konflikter. Dette aspekt vil imidlertid ikke være noget der på nogen måde kan undgås da alle mennesker jo ikke er ens.

Udover den sociale kapital i et lokalsamfund vil det også være relevant at se på andre former for kapitaler, da det sociale ikke er ene om at styre samfundet. Her vil det være interessant at se på økonomisk, fysisk, human og kulturel kapital.

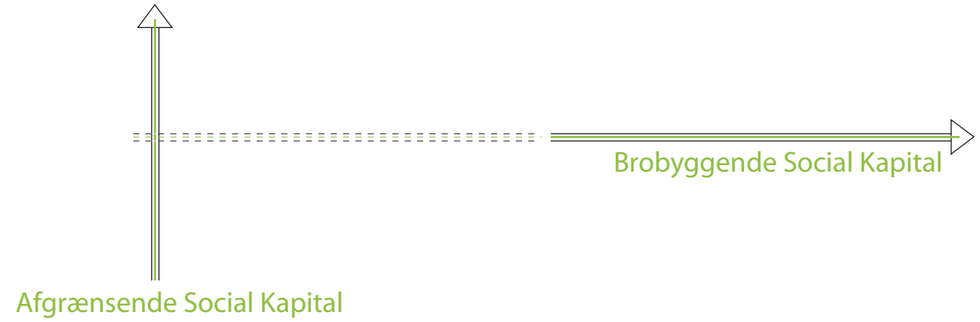

- Netværk fx. religiøse og etniske grupper.
- Stærke sociale bånd og tillidsfølelser kendetegner den afgrænsende sociale kapital.
- Loyalitet og gensidig tolerence overfor gruppens medlemmer
- Afstand overfor andre.

- Netværk hvor man indgår på lige fod med hinanden.
- Netværket består af medlemmer fra mange forskellige sociale lag.
- Båndene mellem medlemmerne er løsere i for hold til båndene i den afgrænsende sociale kapital

ill. 60. Afgrænsende og brobyggende social kapital

Kapital form	Betydning for lokalsamfundet
Økonomisk kapital	Vigtig kapital, da der ikke kunne foretages ret meget uden denne.
Fysisk kapital	De faciliiteter der er vigtige for at der er mulighed for at mødes og udveksle ideer og viden
Human kapital	De menneskelige værdier og kræfter, der er med til at drive lokalsamfundet
Kulturel kapital	De fælles initiativer og aktiviterer, der er drivkraften i lokalsamfundet, kan sidestilles med social kapital.
Social kapital	Tillid og gensidig respekt mellem mennesker i et samfund

ill. 61. kapital former

Den økonomiske kapital i et lokalsamfund vil komme til udtryk som værende den kapital, der umiddelbart går ind og styrer hvad der kan ske og hvad der sker. Hvis der ikke er en god økonomisk kapital tilstede i en landsby, vil det ikke være muligt at foretage ændringer i den struktur, der er til stede.

Den fysiske kapital i landsbyen er de faciliteter og lokaliteter som et lokalsamfund har at benytte sig af. Som Jørgen Møller blandt andet skriver i arbejdsnotatet "Idrætsforeningernes rolle i Landdistriktudviklingen" er det "En forudsætning for at folk kan mødes og opbygge tillid, inkluderende netværk og positiv social kapital er, at der er mødesteder, hvor alle har lige adgang, (…)" Her ses det vigtige i at en landsby eller et lokalsamfund har fysisk kapital til rådighed for at sikre en positiv udvikling.

En tredje kapitalform, der er vigtig i lokalsamfundet og i landsbyer er, at den humane kapital, forstået som de værdier og menneskelige kræfter, som er at finde i lokalsamfundet. Den humane kapital kan rumme flere underkræfter. Her tænkes der på de foreninger, der er beliggende i landsbyen og det arbejde de gør for byen. Yderligere findes der også de lokale ildsjæle, der ofte er at finde i mindre bysamfund.

Den kulturelle kapital i lokalsamfundet ses i form af de fælles initiativer som borgerne i lokalsamfundet af egen fri vilje deltager i eller arrangerer, uden af dette kun gavner dem selv, men i stedet gavner hele lokalsamfundet. På mange områder kan den kulturelle kapital sidestilles med den sociale kapital, da det i begge kapitalformer er tale om et netværk, der enten er opstået gennem fælles aktiviteter eller gennem personlige kontakter og venskaber. [Møller 2008]

I Hammershøj findes der ikke nogle faciliteter som byen som sådan ejer. Skolen og den dertilhørende idrætsplads, er de eneste arealer som til dels benyttes af alle borgerne.

BYENS RUM - HISTORIE

Gennem tiden har der været stor forskel på, hvordan landsbyens rum blev benyttet i forhold til hvordan byens rum blev benyttet. De gamle landsbyer, der var kendetegnet som produktionsbyer er ikke længere at finde i dag. Den moderne landbrugsproduktion er ikke længere beliggende i landsbyen, men er vokset sig så stor, at den er flyttet ud på marken for at fremme og effektivisere produktionen. Altså er landsbyen i dag en bosættelses by hvor de gårde, der stadig er lokaliseret i landsbyen er enten deltids eller fritidslandbrug. [Ny Thisted Kommune & Realdania: 2006:9] Byen derimod er ramme for handel og udveksling af varer.

Formålet med dette kapitel er at undersøge, hvorledes byrumsbegreberne kan anvendes i landsbyerne og om dette overhovedet er muligt? Kapitlet vil kort redegøre for hvordan byens rum har udviklet sig gennem de seneste år. Som afslutning vil begreberne blive overført til Hammershøj.

Efter en årrække, hvor interessen for byens rum og bylivet generelt har været meget lille, har der indenfor de seneste 25 år været en stigning i interessen for netop dette. Denne stigning i interesse for byens udvikling, ses hovedsageligt i antallet af byplaner og byrumsprojekter. Jan Gehl og Lars Gemzøe beskriver i deres publikation 'Nye byrum' byens rum og pladser som værende yderst vigtige steder for mødet mellem mennesker.

Mødet mellem mennesker har altid været et af de vigtigste aspekter at tage hensyn til i opførelsen af nye byrum. Der skal være plads og rum for mødet, både de formelle og uformelle af slagsen. [Gehl 2006:15] Ifølge Morten Hajer og Arnold Reijndrops publikation 'In search of new public Domain' defineres betydningen af mødet/mødestedet som vigtigheden af offentlige domæner i byen. De offentlige domæners funktion, er at skabe rummet for at forskellige sociale grupper kan mødes, hvilket for en by vil være at styrke den sociale kapital, idet der sker en udveksling mellem mennesker.

I slutningen af 1800-tallet var byen domineret af erhvervslivet, altså de nødvendige og arbejdsorienterede aktiviteter, der ofte foregik i byens åbne rum. I denne periode foregik den største del af bytransporten til fods. På mange måder fungerede dette optimalt, i forhold til tiden, og derfor var fokus ikke rettet mod udviklingen af byens rum. [Gehl & Gemzøe: 2001] Modsat de store byer, skete der i provinsbyerne en udvikling af byrummene, hvor der blev dannet foreninger, der anlagde byparker med grønne rekreative områder, hvor borgerskabet kunne promenere sig selv og nyde naturen. [FSL og Miljøministeriet 2003:30]

I begyndelsen af 1900-tallet blev der større fokus på udelivet. Der blev skabt plads til fritidsaktiviteter, ophold og leg i byens rum. Samtidigt opstod der kolonihaver og sportsanlæg i byens periferi.

Fra 1930'erne og ca. 40 år frem var der meget lidt udvikling i byens rum, blandt andet på grunde af den øgede interesse for bilismen og derved også for gadeplanlægningen. En anden væsentlig grund til manglen på udvikling af byens rum kan også findes i den store genopbygning, der fandt sted efter 2. Verdenskrig.

I 1960'erne var byens midte præget af bilen, hvilket skabte en del problemer, idet byens funktioner og bylivet blev fortrængt. Byens centrum blev flyttet udenfor byen, hvor der blev etableret nye centerområder. Disse nye centerområder var præget af bilen, der blev parkeret i umiddelbar nærhed af centret og fodgængerne stort set ikke fandtes.

Endelig vendte udviklingen omkring 1970. Her blev der stillet spørgsmålstegn til bilens kraftige indtog i byen og bymiljøets kvaliteter grundet dette. I dag ses der et tydeligt modbillede på 1960'ernes tendens, nu er byens midte præget af gågader, forgængerorienterede byrum og offentlige torve og pladser, hvor der ved hjælp af byrumsinventaret, belægningen, beplantningen og lyset direkte inviteres til ophold.

'Byens nye trafikfrie rum benyttes til en særlig form for social rekreation, en urban rekreation, hvor muligheden for at se, opleve og møde andre mennesker er en væsentlig attraktion.' [Gehl og Gemzøe 2001:10]

Dette scenarie findes også andre steder end i storbyen. I mindre byer ses tendensen blandt andet i boligkvarterer, hvor

omlægningen af gader og offentlige pladser, har givet et nyt bylivsmønster, der har været med til at styrke stedets kvaliteter og de fænomenologiske aspekter i stedet.

Forskellige byrumstyper.
Igennem tiden er der sket en markant forandring af byens brug fra, at folk opholdt sig i byrummene af nødvendighed i slutningen af 1800-tallet til, at de i dag opholder sig i byrummene af egen fri vilje, med det formål at se og opleve. Fælles for alle byrum gennem tiden har, trods forskellige historiske perioder været, at alle har fungeret som mødested, markedsplads og trafikrum. [Gehl og Gemzøe 2001:10] I dag benyttes byens rum af egen fri vilje, hvilket har stillet og stadig stiller store krav til indretningen og kvaliteten af disse rum. Denne øgede interesse har medført et øget fokus på at kategorisere dem i forskellige kategorier. Gehl Architects har gennem mange år analyseret og undersøgt bylivet i København og har på baggrund af dette opstillet fire byrumstyper.

- Den traditionelle by
- Den invaderede by
- Den forladte by
- Den genvundne by

Den traditionelle bys rødder findes tilbage i middelalderens byer, hvor byen hovedsagelig var designet ud fra fodgængerorienteret skala, dvs. med vægt på gader til at færdes til fods på samt pladser og torve som sted for de mere pladskrævende aktiviteter såsom markeder, møder, parader mm. Denne bytype findes stadig mange steder i Danmark og Europa. Det mest markante eksempel er Venedig.

Den invaderede by findes som udgangspunkt i de gamle byer og byområdet, hvor biltrafikken i 1960'erne vandt sit indpas. I disse byer har trafikrummene og parkeringsarealerne invaderet byens gader og pladser. En konsekvens af denne invadering bliver et minimum af folk, som færdes til fods pga. støj, støv og forureningsproblemer. Et eksempel på sådanne byer findes mange steder, blandt andet i Westport, Irland og Istanbul, Tyrkiet. Her er hovedparten af vejene så proppet med biler, at det stort set er umuligt at bevæge sig rundt til fods.

Den forladte by er historisk set en af de nyeste bytyper. Bymidten i disse byer er et landskab af store asfalt- og parkeringsarealer. Al færden her anses for urimeligt grundet de store afstande. De offentlige rum er tomme og livet er væk. En konsekvens af denne form for nyplanlægning og bypolitik, er den store afhængighed af biltransporten og at der derved bliver skabt et stort skel i befolkningen, idet ikke alle kan eller må køre bil, og derved udelukkes fra fællesskabet. Mange af disse bytyper findes i det nordlige Amerika, hvor der tillige bliver opført store indkøbs-arkader og centre i byens midte, og at tilgængeligheden hertil skal være og er i fokus.

Den genvundne by er en reaktion på de sidste 30 – 40 års store interesse for byens rum og pladser. Her forsøges det i planlægningen at tage højde for borgernes ønsker om at opholde sig i de offentlige rum, med mulighed for at se og blive set. En af de tidligste repræsentationer af dette byrum findes i Rotterdam, der efter 2. Verdenskrig er blevet totalt genopbygget med fokus på de fodgængerorienterede arealer i byen centrum.

I Hammershøj, kan Gehl og Gemzøes byrumstyper benyttes, som analyseredskab til at vise byens forskellige landsbyrumstype, uden at de dog kan benyttes i deres rene form. Generelt vil Hammershøj mest ligne en invaderet by, idet den er meget domineret af infrastrukturen. Men ses der på hvad, der gemmer sig bag hovedgade, findes der en bystruktur, der kan minde om det Gehl og Gemzøe betegner som den traditionelle by, hvor byrummene er designet til at færdes til fods. Dog skal det understreges, at der på ingen måde er designet rum for møde, markedsplads eller andre fælles aktiviteter, som der ifølge Gehl Architects er et grundlæggende element i alle byrum.

Dette projekts overordnede mål, er at skabe en by der kan sidestilles med den traditionelle by, altså en by, der både er designet til at varetage de infrastrukturelle forhold, samtidig med, at der er plads og rum til at mødes og være sammen i et fællesskab.

ill. 62. Venedi, Italien. De traditionelle byrumsfunktioner såsom mødested, markedsplads og fodgængerorienteret trafik samlet et sted.

ill. 63. Clarkdale, USA. Den forladte by er den, i et historisk sammenhæng, yngste bytype. Fodgængerfærdslen er blevet umuliggjort eller helt overflødig.

ill. 64. Riyadh, Saudi Arabien. I den invaderede by har biltrafikken invaderet gaderne, således at bylivet forringes og tildels umuliggøres.

ill. 65. Paris, Frankrig. Den genvundne by er betegnelsen for hvorledes tabte byrum vindes tilbage, eller hvordan nye byrum etableres ud fra ønsket om at skabe balance mellem mødesteder, markedspladser og trafikrum.

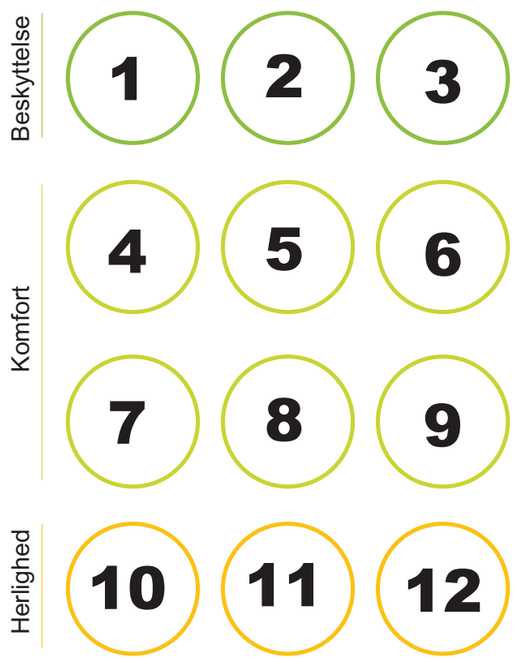

1. Beskyttelse mod trafik og ulykker
2. Beskyttelse mod kriminalitet og vold
   - oplevelse af tryghed
3. Beskyttelse mod ubehagelig sansepåvirkninger

4. Mulighed for at gå
5. Mulighed for at stå / ophold
6. Mulighed for at sidde
7. Mulighed for at se
8. Mulighed for at tale og høre
9. Mulighed for udfoldelse / aktivitet

10. Skala
11. Mulighed for at nyde det gode vejr
12. Æstetiske kvaliteter / positive sanseindtryk

[Kilde: Gehl, Gemzøe og Kirknæs:2006:107]

ill. 66 Jan Gehl's 12 punkter

Jan Gehls 12 punkter.

Et byrums kvaliteter og potentialer er vigtige for hvorledes, vi som mennesker benytter et givent byrum. Jan Gehl arbejder med 12 punkter, der på tre overordnede termer omhandler de kriterier man har for hvad der er et godt og attraktivt byrum. De tre overordnede punkter er beskyttelse, komfort og herlighed. De 12 punkter som Gehl benytter i analysen af et byrums kvaliteter er udarbejdet af *Center for Byrumsforskning* gennem en årrække og er baseret på konkret forskning ude i byen. Illustrationen viser de 12 punkter i de tre termer. Hvert punkt kan gives en karakter, der varierer fra sort, over grå og til hvid, henholdsvis ringe opfyldelse af krav, nogenlunde opfyldelse og god. [Gehl 2001:106]

Den måde hvorpå Jan Gehl anskuer byen på, mener jeg mangler et vigtigt aspekt nemlig, hvem det er der er brugeren af rummet. Der er meget stor forskel på hvorledes en ung person og en ældre person vil opleve samme rum i byen, idet de vil bruge rummet på forskellig vis. Dette aspekt sammen med de 12 punkter vil i denne rapport blive benyttet som analyse af de tre udvalgte landsbyrum således, at der gives et hurtigt og informativt billede af rummets potentialer og kvaliteter som det ser ud i dag. Yderligere vil de blive benyttet som designparametre for udformningen af de nye landsbyrumsdesigns.

Borgerinddragelse som værktøj

I Danmark er det blevet tradition, at høre borgerne inden en stor beslutning træffes. Det være sig i spørgsmål om etablering af en ny motorvej, metrostationer, musikhuse eller kunstforanstaltninger. [Gulmann 2005:17] I dag er borgerdeltagelsen i disse processer ofte meget begrænset, da internettet og de øvrige medier, har overtaget en del af den rolle, som borgerne tidligere har haft, med hensyn til at stille kritiske og konkrete spørgsmål. I stedet vil deltagelsen i møder om skolelukninger og andre offentlige faciliteters nedlæggelse være stor, da borgernes hverdag vil blive direkte påvirket af den endelige beslutning, hvad end den er positiv eller negativ.

Selv om borgermøder stadig benyttes i en beslutningsproces, og der fremkommer en del idéer og visioner, så er det ikke alle steder, at de er lige effektive. Det er vigtigt, at skelne mellem borgermøder afholdt i en storby og borgermøder i landsbyer. I storbyen vil der muligvis ikke være så stort tilslutning til, at fremkomme med idéer, som det vil være i en landsby. Hermed ikke sagt, at der ikke kommer borgere til borgermøder i storbyen, men at de ikke deltager aktivt i processen. Deltagelsen i borgermøder i en landsby kan sidestilles med deltagelsen i borgermøder i kvarter i storbyen, idet der her vil være flere deltagere, der aktivt engagerer sig i debatten. En anden metode, som er meget udbredt i den kommercielle verden er, at opdele befolkningen i livsstil (livsformer). Disse grupper vil så gennem dybdeinterview eller anden form for undersøgelse fx personlige samtaler og personanalyser blive direkte udspurgt om deres idéer og visioner for et givent emne. [Gulmann 2005:17] Ved hjælp af denne nyinddeling kan der opnås et bredere billede af det samfund, hvori der laves byfornyelse mm. og sammen med dialogen mellem borger og kommune opnås det bedst mulige grundlag for en fremtidig udviklingsbeslutning.

Generelt kan man forklare en borgerinddragelsesproces som en på mange måder lærerig proces, da den ofte åbner op for en diskussion af konkrete og aktuelle problemer. Et vigtigt aspekt i at få en udviklingsstrategi til at lykkedes ved at inddrage borgerne, er at gøre borgerne opmærksomme på hvad, der sker i byen. Ligeledes skal dem, der foretager beslutningerne for byen, i kommunen, vide hvilke ønsker der rører sig blandt borgerne.

Der er forskel på at inddrage borgerne i en proces, der har til formål at generere og udvikle idéer og i at inddrage borgerne som aktive beslutningstagere i den endelige udviklingsstrategi, afhængig af om processen foregår i en landsby eller i en storby. Jeg har i dette projekt valgt at tage udgangspunkt i de ønsker og visioner, borgerne fremkom med på workshoppen d. 8. marts på Øland skole. Denne beslutning tages på baggrund af erfaringer om, at jo flere, der aktivt deltager i en beslutningsfase af et projekt, jo svære er det at få et entydigt forslag. Derfor har jeg udelukkende fokuseret på den del af borgerinddragelsesprocessen, der har haft med idégenerering af gøre.

Nogle case-eksempler, hvor borgerinddragelse har været en positiv del af processen er i Hvam, Skals og Vejle, hvor borgerne har udviklet en plan for hvordan de ser deres landsby i fremtiden. Velfærdsministeriet har ligeledes udarbejdet en rapport "Vejledning om udvikling af landsbyer – En værktøjskasse" hvor de opstiller og belyser de udfordringer, der findes i arbejdet med landsbyer.

Til slut i dette afsnit kan der svares på det tidligere stillede spørgsmål; er borgerinddragelse altid godt? Og her til svares ,at det er det ikke, idet der ofte opstår lange og ligegyldige diskussioner om emner der er i uoverensstemmelse med flertallets interesse. Yderligere vil der også være enkelte individer i borgerinddragelsesfasen, der ikke bliver hørt, enten på grund af at de ikke tør eller kan rejse sig i en større forsamling og frembringe deres meninger og synspunkter til en given problematik.

ill. 67-69. Private billeder fra borgermødet d. 8. marts 2008, på Øland skole

Dialogen mellem borgerne på Øland og Jammerbugt Kommune, bæres og styrkes hovedsageligt af kommunen, idet den står som ansvarlig for hovedparten af kommunikationen mellem borgerne, landsbyen og det offentlige. Kommunen sikre sig gennem dialogen med borgerne, at de forskellige livsformer og sociale kapitaler, der findes i lokalsamfundet bliver hørt. Denne viden som kommunen tilkommer sig skal analyseres og sammenfattes til en kort og entydig model for hvordan udviklingen skal forme sig.

Som tidligere nævnt har jeg i dette projekt valgt at tage udgangspunkt i de ønsker og visioner, borgerne på Øland fremkom med under et borgermøde d. 8. marts 2008.

Borgermødet blev arrangeret i samarbejde mellem fem foreninger på Øland, kaldet *de fem* og Jammerbugt Kommune. Dagsordenen for dagen skulle bestemmes af borgerne for netop at høre hvad de havde af ideer og tanker for deres by, og ligeledes give dem mulighed for at fremlægge de aktiviteter, der allerede var i gang i byen. Jammerbugt Kommune bidrog med at samle dagsordenen i et brev, der blev printet og sendt til formanden for beboerlauget, der stod for omdelingen. Derefter blev det meste overladt til de fem, der indbyrdes arrangerede dagen, med opsætning af border, børneaktiviteter, bespisning mm.

På selve dagen for borgermødet, var det kommunen, der igen blev den styrende part. De præsenterede dagens program samt deres formål med dagen. Derefter blev der diskuteret i cafégrupper, der hver især skulle udvælge en bordformand og en person der skulle fremlægge diskussionsresultatet. Cafégrupperne var opdelt efter fem forskellige overordnede emner, 1: Fælles ophold i byen.
2: Aktive netværk 3: Kulturmiljøer og særpræg 4: Friluftsområder og stiforbindelser 5: Byggemuligheder og bystruktur.

Afslutningen på dagens diskussion/præsentation viste, at der var en del borgere, som manglede at blive præsenteret for det overordnede formål for dagen, hvad var det, der skulle diskuteres hen imod, var det for kommunens skyld eller for deres egen skyld, at de var der? Denne kritik blev tage op til revidering i kommunens fremtidige borgerinddragelses proces. Ligeledes vil det i dette projekt blive brugt svare på, at borgerinddragelse ikke altid er godt.

IDÉKATALOG

Dette idékatalog er opbygget på baggrund af egne definitioner og metoder. Hvilket betyder, at det hovedsageligt er tænk som et opslagsværk, der har til formål at give et hurtigt og informativt billede af borgernes ønsker og visioner for byen. Kataloget er inddelt i tre hovedtemaer, der gør det let for læseren at overskue og huske indholdet. Kataloget vil blive udleveret til borgerne på Øland således, at de nemt kan vende tilbage og se hvad det var der blev diskuteret på borgermødet, samt hvilke visioner og ideer, der umiddelbart kan realiseres. Ved at udlevere kataloget til borgerne, kan der spares tid på igen og igen, at skulle forklare og beskrive en idé, i stedet refereres der blot til dette katalog.

ill. 70 Collage - Nytænkning

Den første af de tre kategorier er nytænkning. Denne kategori dækker over de forhold, der allerede eksisterer i byen, men som ønskes benyttet yderligere eller anderledes end tidligere. Denne kategori vil i en etapeudvikling være den, der umiddelbart kan opstartes uden de store økonomiske, tidsmæssige eller lovgivningsmæssige problemer. Det største og vigtigste skridt vil være at gribe skovlen og få gang i processen, herefter kræves det som med så meget andet blot en aktiv og arrangeret by.

ill. 71 Collage - Leg og mødesteder

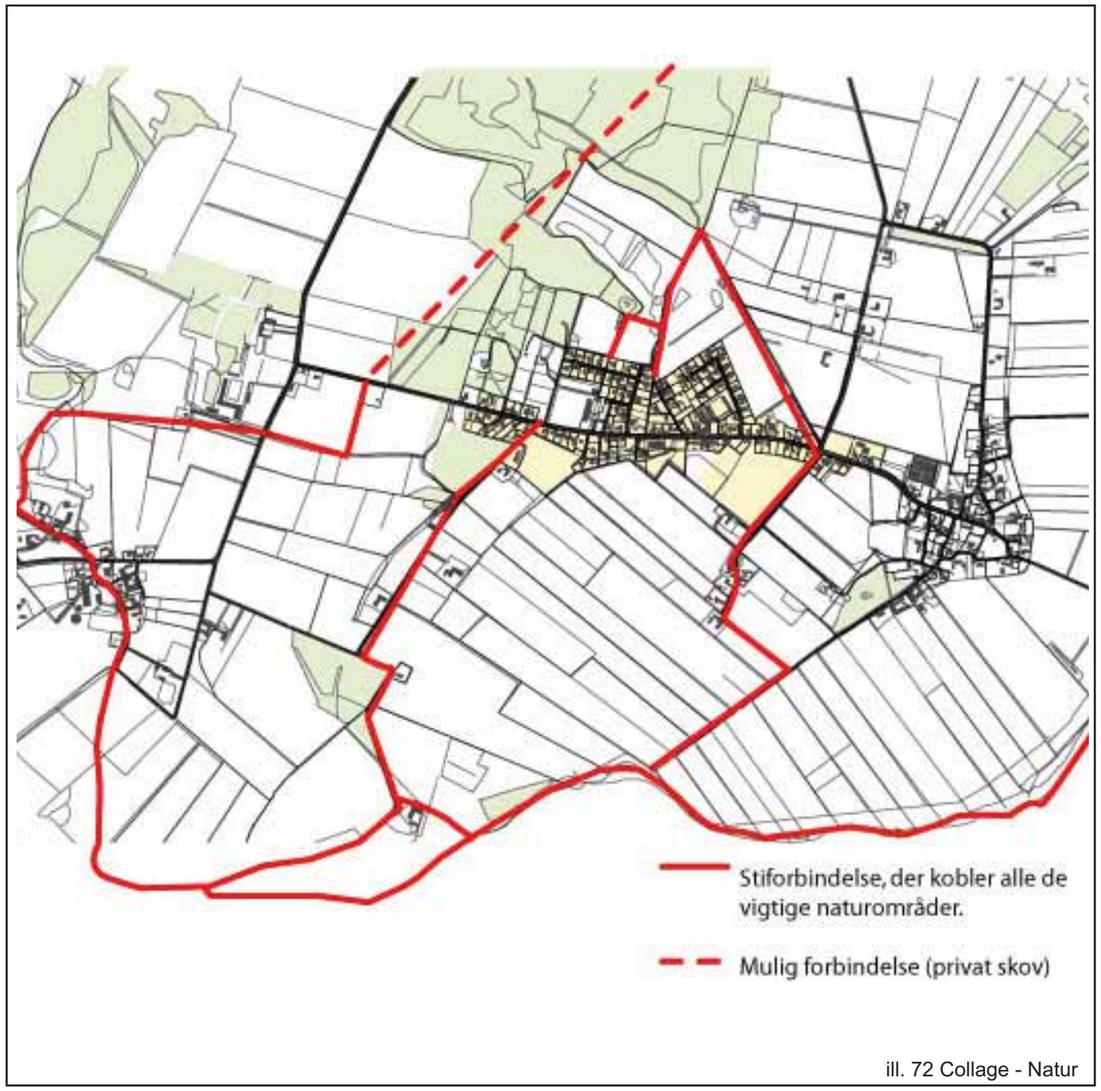

ill. 72 Collage - Natur

Anden kategori i idékataloget er leg og mødesteder. Denne kategori indeholder ønsker og visioner om at skabe mere liv som det vigtigste mål for byen. Vigtigt er det, at der ikke kun skabes plads til børnene men, at der også tænkes på rum og mødesteder for byens øvrige beboere. En kategori som denne vil kræve en længerevarende arbejdsproces før den kan opstartes, da det er offentlige rum, der skal designes, finansieres, forsikres og opføres.

Den tredje kategori er natur. Her arbejdes der med at iscenesætte og udnytte den fantastiske natur som hele Øland er præget af. Denne kategori kræver en del administrativt arbejde, da der skal søges tilladelser mm. fra ejerne af de pågældende arealer, om at betræde og benytte deres ejendom samt, at der skal anlægges stier og ruter i landskabet.

Koncept

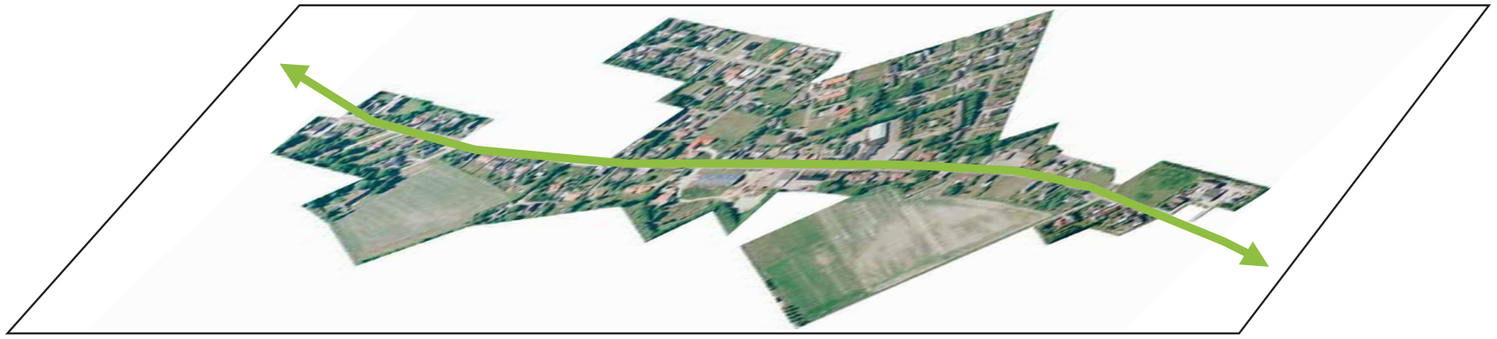

I S-skala design dækker konceptet over et forgrønnelses og forskønnelses bånd gennem Hammershøj.

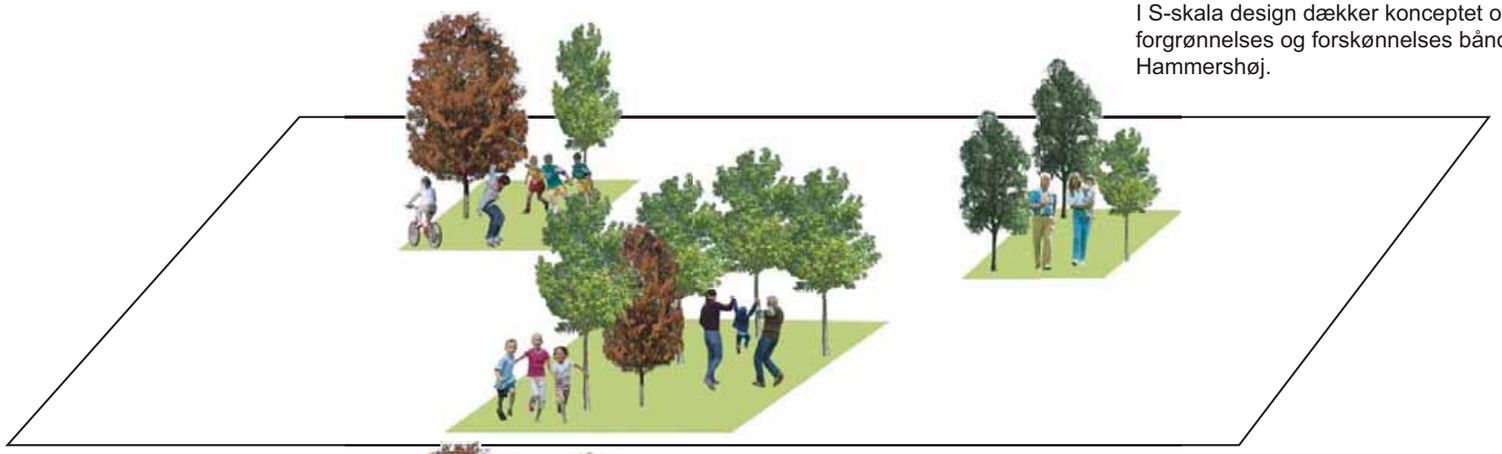

I landsbyrummene skal der være plads til at mødes og til at være aktive. Samtidig skal rummene afspejle den natur som omgrænser Hammershøj

Det overordnede mål med projektet er at skabe mere liv i Hammershøj. Med dette mål for øje, vil der blive fokuseret på følgende elementer, som den styrende faktor for formgivningen af helhedsplanen.

- Beplantning – byen skal fremstå som et samlet landskabsrum.
- Belysning – indikator for at her sker der noget nyt i byrummet.
- Belægning – ligeledes en indikator for at her ker der noget nyt, men også et visuelt hjælpemiddel til nedsættelse af trafikhastigheden.

Konceptuelt billede af Hammershøj

ill. 73. Koncept

Landskabsbånd gennem Hammershøj

Forbindelse til omgivelserne
- stiforbindelse og beplantningebånd

Grønne og rekreative byrum

Plantan træ

Kejserlind

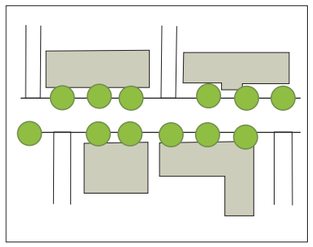

Allébeplantningen langs Hammershøj

- Træerne skal placeres således, at der tages hensyn til indkørsler mm.
- Hvis der forefindes boligbebyggelse på begge sider af vejen skal der også plantes træer på begge sider.
- Træerne plantes med 5 meters afstand, således af trækronerne ikke vokser sammen, og derved skygger for de private forhaver.

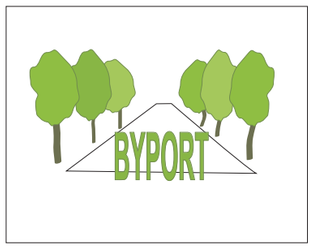

Grøn byport

- Der anlægges en grøn byport i begge ender af Hammershøj, således at der gøres opmærksom på, at nu kommer vi ind i byen.
- Byportens funktion er yderligere at markere starten på det landskabsbånd, der strækker sig gennem byen.

ill. 74. Beplantningsstrategi

Platantræet kan blive op mod 30 meter højt. Træets store krone giver en behagelig skygge for solens stråler og anvendes derfor ofte på pladser og torve.

Kejserlind bliver mellem 20 - 30 meter og har en kegleformet krone. Kan formklippes. Blomstre i maj med små gule blomster.

Ved byzonegrænsen bliver der etableret en grøn byport, bestående af træet kejserlind. Byporten skal indikere ankomsten til Hammershøj og at der opfordres til, at man nedsætter hastigheden.

Langs Hammershøj, er der plantet kejerling for at understrege ideen om landskabsbåndet gennem byen. Yderligere skal alle beplantninger gøre opmærksom på, at man befinder sig i en by og at hastigheden derfor skal nedsættes.

Beplantningen etableres også andre steder end langs hovedgaden. Stier til omgivelserne markeres og beplantes så der skabes kontakt ud til naturen.

Belysningsstrategi

Belysningen langs Hammershøj fungerer i dag fint, og ønskes derfor ikke fjernet, dog tilføjes der yderligere lys.

Belysningen skal ligesom belægningen skabe en visuel trafikchikane. De gadelamper, der er valgt er udformet således et de indeholder to lyskilder hvoraf den ene er den traditionelle og den anden en tværgående lyskilde, der kastes ud over vejen. Denne lysstribe vil visuelt fungere som vejbump og derved nedsætte hastigheden.

Skolen, maskinstationen, hotellet og lokalhistorisk arkiv er fire steder i byen, der kræver yderligere belysning for at indikere, at her skal man være ekstra påpasselig som trafikant. Belysningen vil her være i form af projektører.

I byen opføres, der flere stiforbindelser, disse markeres langs kanten af lyspullerter, der giver et blødt og varmt lys. De eksisterende trafikchikaner markeres langs kanten med lys og også byporten oplyses og markeres.

Der skal oprettes steder i byen, hvor der med lys indikeres at her sker der noget nyt

Belysning af stier

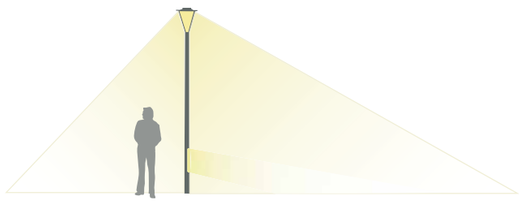

Den primære lyssætning.
Gadelampen har en højde på ca. 4 meter, med en assymetrisk lysfordeling, således at der gives et afskærmet og blændfrit lys i retning væk fra vejen og en stærkere belysning ud mod og over vejen. Denne lysløsning giver fornemmelse af intimitet og nærhed.
I gadelampen indbygges der et ekstra lavtsiddende udlys, der lyser hen over vejen således, at der visuelt dannes en trafikchikane.

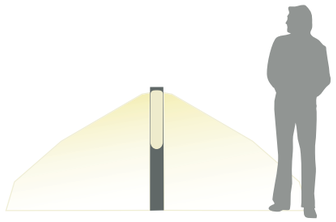

Den primære lyssætning.
Belysning af stier sker ved lave lyspullerter. Lyspullerterne har en højde på 1,20 meter hvilket betyder, at lyset vil give et blødt lys på stien uden at blænde de forbipasserende.

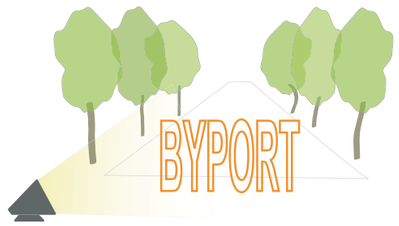

Projektørbelysning
Projektørbelysningen skal oplyse udvalgte steder i Hammershøj således, at der gøres opmærksomt på at dette er vigtigt.
Projektøren har en højde på 45 cm. lyset er meget skarpt og kun beregnet til oplysning af elementer og ikke som gadebelysning.

ill. 75. Belysningsstrategi

Overgange på hovedgaden

Stiforbindelser

Belægningsinspiration

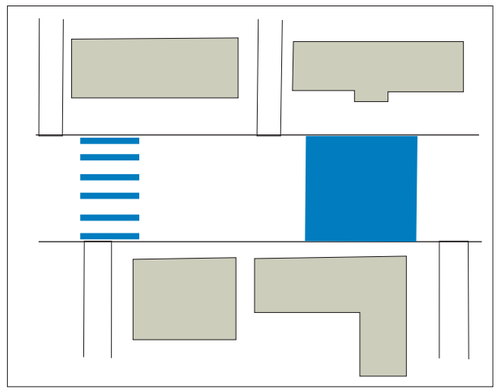

Belægningen på hovedgaden.
Belægningen på hovedgaden skal markere overgangszoner (fodgængerfelter). Belægningen skal ligeledes indikere, at her sker der

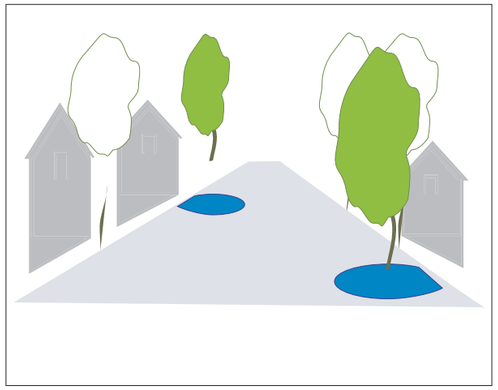

Farvede trafikchikaner.
De eksisterende trafikchikaner understreges yderligere ved at farve belægningen, så der visuelt gøres yderligere opmærksom på dem.

ill. 76. Belægningsstrategi

På hovedgaden, Hammershøj, arbejdes der med at skabe visuelle trafikchikane, ved hjælp af belægning, belysning og beplantning. Belægningen vil af trafikanterne blive opfattet som en trafikchikane, idet den flere steder vil gå direkte hen over vej.

Ved skolen og ved hotellet bliver der anlagt fodgængerfelter, henholdsvis to ved skolen og en ved hotellet. Belægningen, der anvendes til fodgængerfelterne er termoplast. Dette er et materiale der påføres vejen og som har en lyd når den passeres i bil, kendt fra motorvejens kantmarkeringer.

Vejstrækningen foran maskinstationen vil blive påmalet en svag farve, samtidig med at den forhøjes en anelse i forhold til kørebanearealet. Dette vil igen være med til at nedsætte hastigheden på vejen, således at det bliver mere sikkert, at opholde sig og færdes på vejen.

De eksisterende trafikchikaner, males således at de fremtræder tydeligere i gadebillede. Yderligere markeres kanten med lys, se belysningsstrategi.

Byrumsdesign - Skolen

ill. 77. Helhedsplan 1:1000

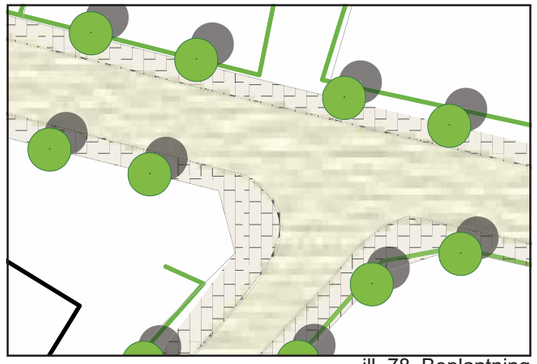

ill. 78. Beplantning

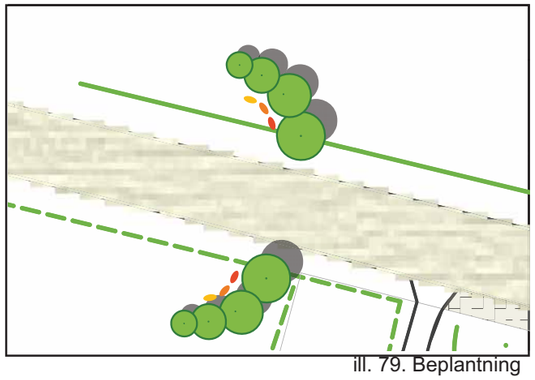

ill. 79. Beplantning

Beplantning - allétræer

Beplantning - byport

Landsbygaden skal ikke kun udformes som et byrum, der kun skal varetage trafikken. Gaden skal også være et sammenhængende landskabsrum, der kan udvikle sig i takt med årstiderne. Gaden skal ikke afgrænses om sig selv, men skal ligge op til at være et rekreativt og socialt rum i byen.

Langs Hammershøj, plantes der allétræer, med det formål at skabe et grønt landskabsbånd gennem byen. Bygaden skal forgrønnes og forskønnes. Beplantningen vil ligeledes bidrage til at trafikhastigheden nedsættes. I dag er Hammershøjs (hovedgaden) mest fremherskende element, er asfalt samt den grå og triste fortovsbelægning. Grænsen mellem bebyggelsen og fortov er af mere eller mindre tilfældigt udtryk, nogle steder er der ligusterhække andre steder er der hvidmalede skagensstakitter.

I begge ender af Hammershøj anlægges der en grøn byport, der skal indikerer, at nu ankommer man til Hammershøj. Byportens funktion er yderligere, at markere at her starter byen og at hastigheden skal nedsættes. Ligeledes er byporten markeringen på starten af landskabsbåndet (allébeplantningen), der opføres gennem byen.

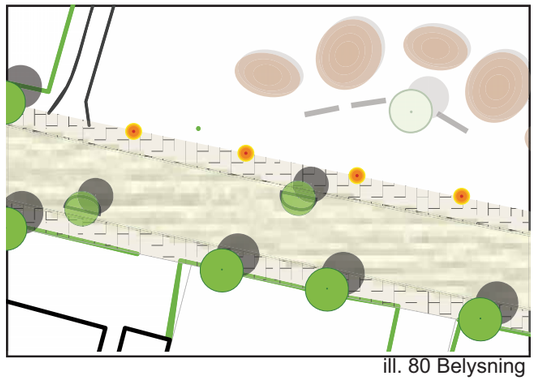

ill. 80 Belysning

Belysning

Den eksisterende belysning langs Hammershøj, fungerer i dag godt og vil derfor blive bevaret. Langs skolen, maskinstationen (byparken), lokalhistorisk arkiv og ved hotellet opsættes der yderliger belysning, således at det visuelt markeres, at her sker der noget.

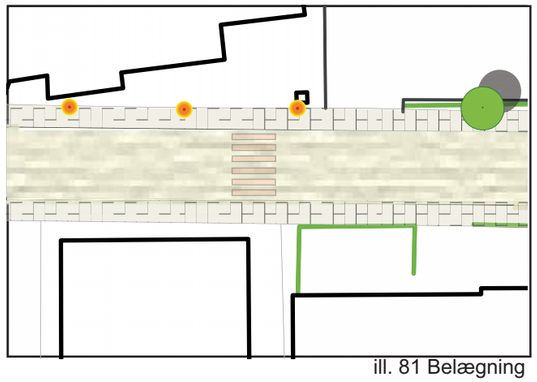

ill. 81 Belægning

Belægning - forgængerfelt

Belægningen vil på udvalgte steder blive markeret som en visuel trafikchikane og for at markere de landsbyrum, som grænser op til vejen. Ved skolen etableres der to fodgængerovergange, ved byparken vil vejstrækningen blive bemalet og ved hotellet vil der ligeledes blive etableret en fodgængerovergang.

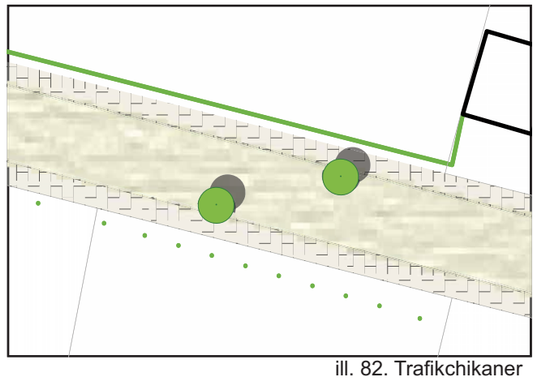

ill. 82. Trafikchikaner

Trafikchikaner

I dag findes der fire trafikchikaner, på hovedvejen. Disse vurderes til ikke at være tilstrækkelige til at nedsætte hastigheden væsentligt. Udformningen af trafikchikanerne, er lavet således at landbrugsmaskiner kan passere dem uden at komme i direkte kontakt med dem. Trafikchikanerne bevares og understreges yderligere med belægning og lys langs kanten.

ill. 83. Collage af Hovedgaden Hammershøj

Vejarealet foran maskinstationen er blevet malet, således at trafikhastigheden bliver visuelt nedsat.

ill. 84. Collage af Byporten

Byporten der byder velkommen til Hammershøj og skal visuelt nedsætte trafikhastigheden.

Byrumsdesign - Skolen

Øland Skole er skole for elever fra 3. til og med 7. Klasse, hvor efter de kommer til overbygningsskolen i Brovst. Indskolingsklasserne er at finde på Langeslund Skole i Arentsminde, en mindre landsby på vejstrækningen mellem Åbybro og Brovst.

Øland Skolen, har ikke nogle fritidstilbud, SFO'er eller ungdomsklubber at tilbyde eleverne når skoledagen er forbi, dog ligger den lokaler til 3 ugentlige gymnastikhold, men står derefter tom i eftermiddags- og aftenstimerne. Idrætspladsen i dag består af en stor græsplæne med et par fodboldmål. På det øvrige areal findes der et legehus, en rutsjebane, en svævebane og et par gynger. Disse funktioner indbyder ikke til aktivitet, for andre end skolens elever, idet det ikke er tiltænkt flere aldersgrupper, men kun rettes mod eleverne.

Da skolen er en deleskole, kunne man frygte, at den i løbet af ganske få år ville lukke, da elevgrundlaget enten er for lille eller for stort, således at der ikke længere er plads til dem på skolen. Den fremtidige udvikling, kan derfor få stor betydning for, hvorledes lokalerne og de tilhørende udearealer vil blive benyttet. Derfor ønskes det at tilføje nye funktioner således, at der sker en langsom indtagelse og overtagelse af skolen. På denne måde kan det forhåbentligt undgås at skolen er dag kommer til at ligge tom hen, og at man først på dette tidspunkt skal til at finde funktioner, der kan overtage lokalerne.

Som udgangspunkt er der arbejdet med udearealet omkring skolen, således at det bliver mere rekreativt og attraktivt for alle byens borgere samtidig med, at det får et større aktivitetsniveau for elever.

Jan Gehl's 12 byrumskvalitetsparametre er her anvendt som analyse af skolens område i dag. Resultatet af analysen, kan ses i diagrammet til højre. De fire punkter, der er markeret med gråt, tager designet højde for, således at de bliver bearbejdet og omdannet til et positivt element i planen. Den sorte cirkel, der dækker over æstetiske kvaliteter og positive sanseoplevelser, vil gennem det nye design for området udvikle sig positivt.

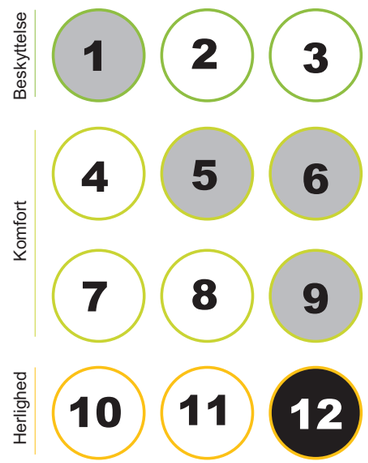

ill. 85. Jan Gehl's 12 byrumskvalitetspunkter anvendt som analyse af skolens område i dag. Skal gennem designet omdannes således at alle 12 punkter bliver hvide.

Plan 1:500

Bogstaverne på planen henviser til billede, der er en reference på hvorledes inventaret ser ud.

ill. 86. Plan af skoleområdet 1:500

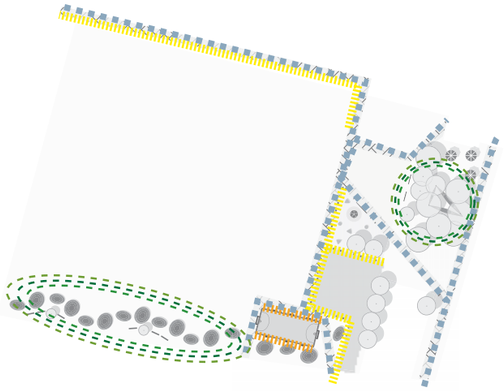

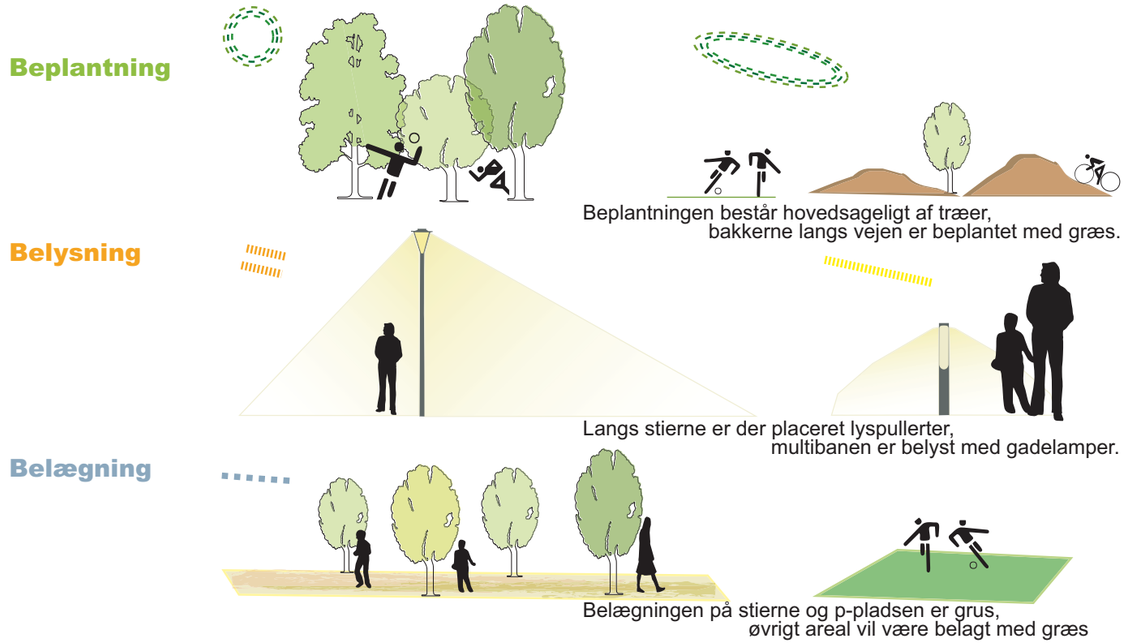

ill. 87. De tre strategier anvendt i designet af skole-
området

I designet af skoleområdet er der lagt vægt på, at området fortsat skal indbyde til leg og aktivitet. De tre designstrategier beplantning, belysning og belægning, skal understøtte de valg, der er foretaget i designprocessen. Stierne i området er belagt med grus, der tydeligt markerer grænsen mellem de forskellige områder. Zonen mellem parkeringspladsen og skolegården er opført i sand, idet de legeredskaber, der er placeret der har behov for at have et underlag der kan tage imod eventuelle fald. Multibanen er belagt med beton, da dette materiale kan anvendes til flere forskellige aktiviteter. Det resterende areal er belagt med græs. Belysningen er placeret langs stierne og rundt om mulitbanen, da det er her det primære flow vil finde sted når mørket falder på.

ill. 88. Collage af skoleområdet

Byrumsdesign - Maskinstationen - Bypark

Øland Maskinstation har i dag en meget central placering i Hammershøj by. Grundarealet er så stort, at maskinstationen ikke benytter det hele aktivt. Hvilket gør, at der på mere end halvdelen af det bagved liggende areal, står gamle funktionsløse maskiner eller området henligger som vildtvoksende græsmark.

Maskinstationen er stadig aktiv, men der er fra Jammerbugt Kommune et ønske om, at inddrage arealet til et mere rekreativt formål. For at dette kan lade sig gøre, kræves det, at der sker en ekspropriering af maskinstationen og at der efterfølgende skal skrives lokalplaner for området.

Udgangspunktet for designet af dette område er ønsket om, at skabe en bypark for alle Ølands borgere. Parkens funktion skal være at skabe rum for ophold og møde, altså der skal gives plads til at flere grupper af mennesker kan benytte pladsen på samme tid. Endvidere skal parken give mulighed for, at man selv kan medbringe ting til leg, aktivitet og ophold. Pladsen designes således, at der er skabs både store åbne rum og mindre mere afgrænsede rum. Det store fælles element er en grill, der står til fri afbenyttelse hele sommeren. Derud over er der etableret fire "hytter" i den sydlige ende af parken. Tre af hytterne er åbne, men afgrænsede enheder. Den fjerde, "kyssehytten" har et halvtag over, således at der gives mulighed for, at man kan sidde uforstyrret, også i regnvejr.

Jan Gehl's 12 byrumskvalitetsparametre er her anvendt som analyse af område som det ser ud i dag. Resultatet af analysen, kan ses i diagrammet til højre. De farvede punkter, bearbejdes så der skabes et positivt, attraktivt og aktivt byrum, hvor de forskellige befolknings grupper kan opholde sig og møde hinanden.

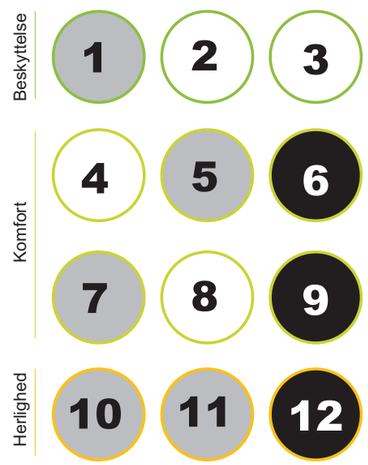

ill. 89 Jan Gehl's 12 byrums kvalitetspunkter anvendt som analyse af område i dag. Skal gennem designet omdannes således at alle 12 punkter bliver hvide.

Plan 1:500

Bogstaverne på planen henviser til billede, der er en reference på hvorledes inventaret ser ud.

ill. 90. Plan af maskinstationen - byparken 1:500

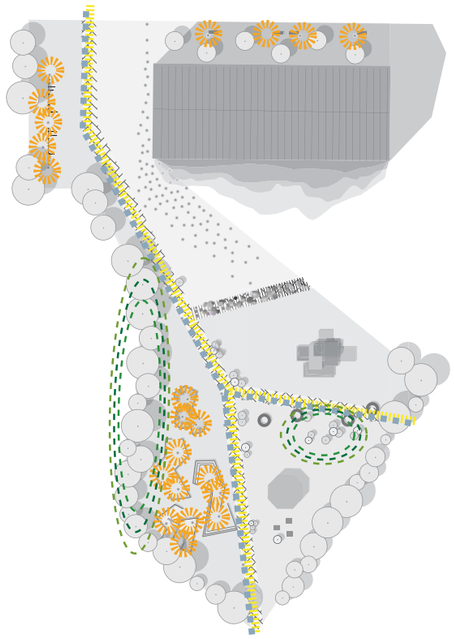

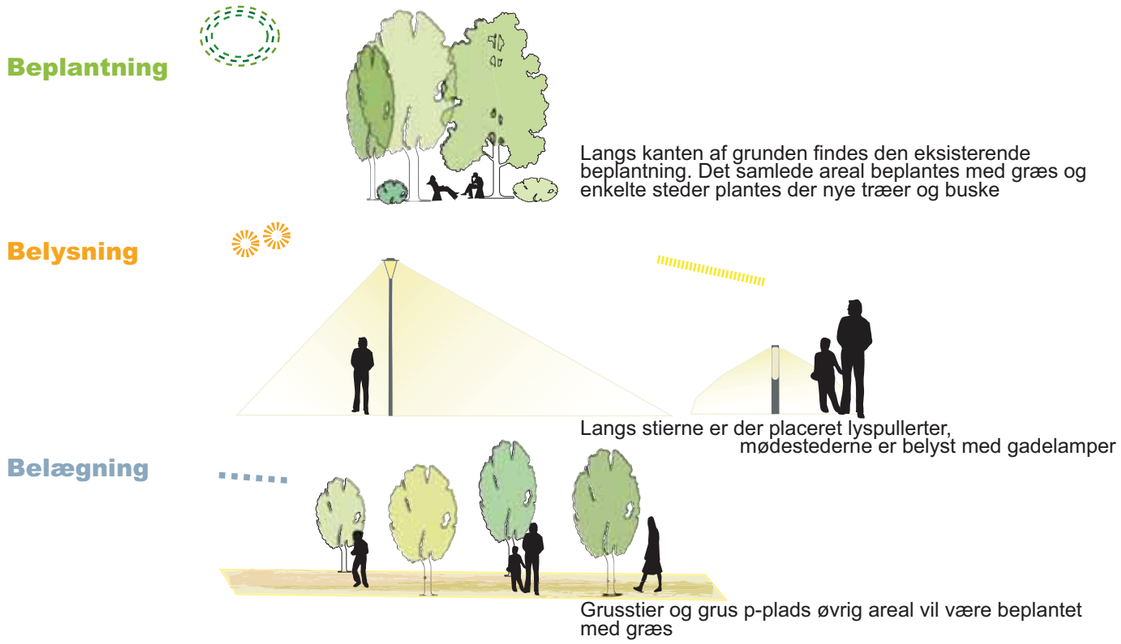

ill. 91. De tre strategier anvendt i designet af maskinstationen - byparken

I Byparken består den primære belægning af græs, da dette indbyder til ophold, aktivitet og leg. Stierne i området er belagt med grus, området med den store fælles grill er belagt med fliser. I de røde åbne hytter og den aflukkede ”kyssehytte”, er belægningen afhængig af den aktivitet der foregår. Hytten med vandtemaet vil være domineret af vand, sand og sten, mens der i ”kyssehytten” vil være græs og mos. De to sidste åbne hytter vil være beplantet med henholdsvis bunddække blomster og græs med mindre bærbuske. Langs stien findes der klassiske gadelamper, idet de giver et rart og blødt lys uden af blænde og genere dem, der færdes i området. Platantræet er valgt som beplantningstype i området, da det om sommeren giver god skygge og derudover har en fantastisk form og struktur.

ill. 92. Collage af Maskinstationen - byparken

Byrumsdesign - Lokalhistorisk Arkiv

I den gamle sparekassebygning på hovedgaden i Hammershøj, er der i dag indrettet lokalhistorisk arkiv. Arkivet har i dag åben mandag aften fra 19-21. Grunden hvorpå arkivet er placeret er udformet som en vanlig parcelhusgrund med carport, terrasse, græsplane og bede samt parkeringsplads.

Designet af dette område vil fokusere på den funktion, der ligger i arkivet, nemlig at informere og fortælle om området. Denne historiske fortælling omdannes til en sti rundt i haven, hvor der langs stien opføres skilte, der fortæller om områdets historie og kultur. Udover en historiesti, findes der også en kalender på grunden, denne indeholder de nutidige og fremtidige aktivitet der er at finde i byen, som for eksempel Sankt Hans bål, fodboldturnering mm.

Dette byrum er tiltænkt alle byens borgere, idet de her kan finde de oplysninger de skulle mangle, endvidere er området også tænkt som et turistinformationscenter, med oplysninger om området historie.

Jan Gehl's 12 punkter er igen anvendt som analyse af området og kan ses i diagrammet til højre.

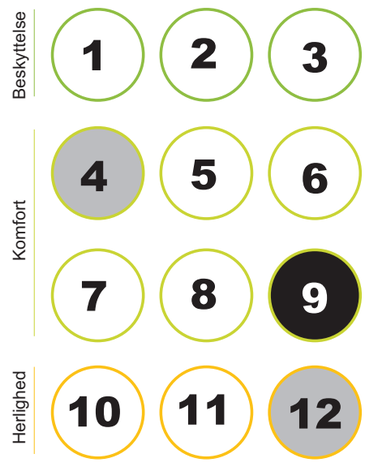

ill. 93 Jan Gehl's 12 byrums kvalitetspunkter anvendt som analyse af område i dag. Skal gennem designet omdannes således at alle 12 punkter bliver hvide.

Plan 1:500

Bogstaverne på planen henviser til billede, der er en reference
på hvorledes inventaret ser ud.

ill. 94. Plan af lokalhistorisk arkiv 1:500

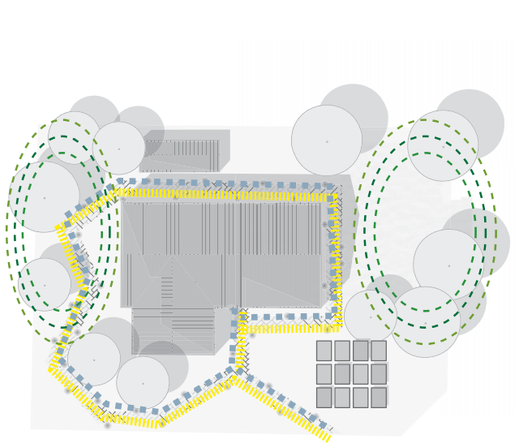

Beplantning

Beplantningen består hovedsageligt af træer og mindre buske.

Belysning

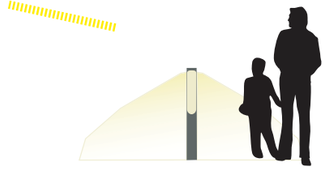

Lyspullerter langs stien vil være den eneste belysning.

Belægning

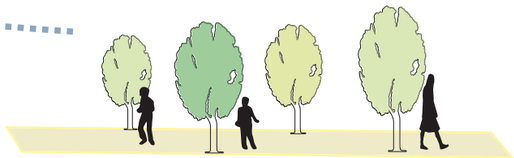

Flisebelagt sti og øvrigt areal vil være belagt med græs.

ill. 95. De tre strategier anvendt i designet af lokalhistorisk arkiv

Grunden hvorpå lokalhistorisk arkiv er placeret er som tidligere nævnt en klassisk parcelhusgrund. Denne karakter har spillet ind på de materialer, der er valgt i designet. Grundens belægningen er græs og flisebelagte sti, hvilket går igen på parkeringspladsen. Igen er der placeret belysning langs stien, i form af lyspullerter, der giver et blødt og behageligt lys. Beplantningen på grunden er igen platantræet, der giver skygge og læ for de besøgende på stedet.

ill. 96. Collage af Lokalhistorisk arkiv

Område forbindelser

ill. 97. Mapping af område forbindelser

ill. 98. Collage område forbindelser

Naturen omkring Hammershøj byder på meget forskellige natyrtyper lige fra landbrugsjorden, skoven og til den super kultiveret natur, nemlig golfbanen.

Fra borgernes side er der et ønske om at etablere flere stiforbindelser til det omkringliggende området, idet der i dag ikke findes afmærkede stier, således at alle er bekendt med at her må man gå uden at betræde privat ejendom.

Der etableres en forbindeles til Oksholm Skov ved skolen, denne sti, kobles op på de eksisterende stiforbindelser i skoven. Langs golfbanens kant etableres en sti og længere mod vest krydser en sti selve banen. I Byparkens sydvestlige hjørne etableres en stiforbindelse direkte til Limfjirden, denne sti vil fælge markskel smat eksisterende veje.

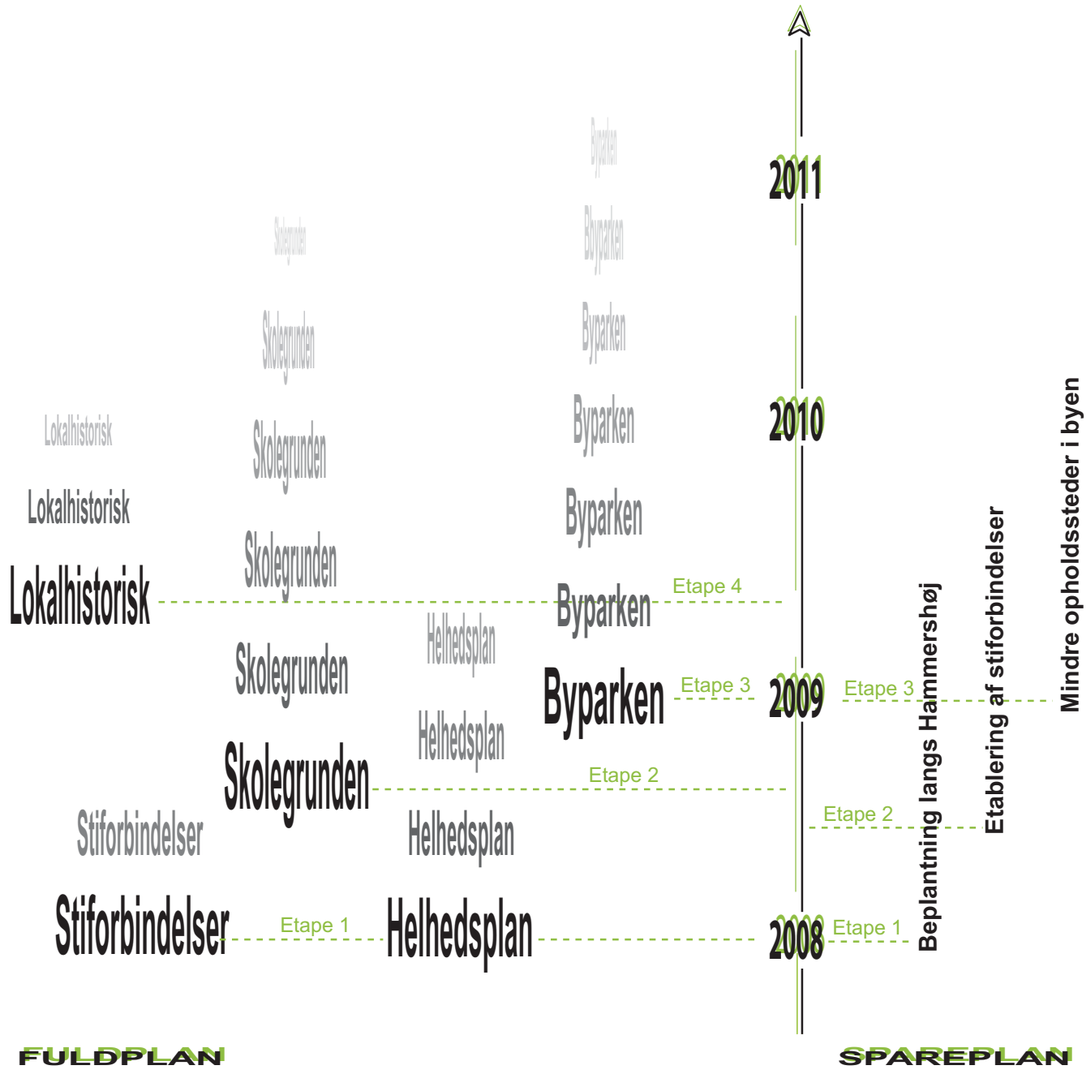

ill. 99. Etapeudviklingsstrategi

Hammershøjs udvikling kan planlægges i etaper. Projektets størrelse gør, at det kunne frygtes at ikke alle elementerne vil blive opført og derfor udarbejdes der to etapeplaner. En for den fulde etapeplan og en for en spareplan. På illustrationen ses de to planer og hvorledes rækkefølgen i anlægsarbejdet kunne forløbe.

I tilfælde af, at ikke alt vil kunne lade sig gøre, enten på grund af økonomi eller manglende tilslutning fra borgerne eller kommunens side, er der udarbejdet en spareplan, der kan sættes i værk. Denne plan går ud på, at enkelte elementer fra de forskellige designs i byen, etableres således, at der gives mulighed for at opfylde en lille del af behovet for mere liv i landsbyen. Det første, der ifølge spareplanen skal etableres er beplantningen langs hovedgaden, således at der skabes visuelt mere liv i byen. Anden etape er stiforbindelserne til omgivelserne, idet de skal give borgerne mulighed for at færdes mere rundt i byen og derved have mulighed for at mødes uformelt. Sidste tiltag vil være at skabe mindre mødesteder, hvor beboerne har mulighed for at holde en pause og møde andre borgere. Disse mødesteder kunne være de elementer fra de tre landsbybyrumsdesigns, der indbyder til, at man sætter sig ned et sted, hvor andre også vil opholde sig. Opholdsstederne er valgt som den sidste etape i spareplanen, idet byen fungere som den er i dag, dog med begrænsede mødesteder. Rækkefølgen af de tre etaper i spareplanen er valgt med baggrund i ønsket om mere liv og er fremkommet af overvejelser om hvordan byen kunne udvikles hvis opbakningen ikke fandtes.

Den fulde etapeplan indeholder en oversigt over hvornår det som udgangspunkt forventes, at anlægsarbejdet af de forskellige planer kan træde i kraft. Rækkefølgen er igen valgt med baggrund i ønsket om mere liv i landsbyen. Første etape indeholder opstarten af helhedsplanens elementer samt stiforbindelserne til omgivelserne. Anden etape er skolen, der er valgt med baggrund i, at det i forvejen er her "livet" sker, og her de største potentialer for fremtidige møder blandt borgerne findes. Tredje etape er Byparken, maskinstationsgrunden, hvor der fra bunden skal anlægges alle elementer. Fjerde og sidste etape er lokalhistorisk arkiv, prioriteringen af denne som sidste etape, ligger i at den ikke som de øvrige planer ligger op til møde og liv, men mere er en formidlingscentral for borgerne.

Realisering

En vigtig overvejelse, der skal tages med når planlægningsprocessen er overstået og man står overfor realisering af planerne, er finansieringen, hvilken rolle spiller byens borgere i processen, skal de evt. hjælpe til eller er de bare passive tilskuere? Hvad med kommunen, fralægger de sig al ansvaret eller er det stadig dem der styrer slagets gang?

I dette projekt har der fra starten været en rigtig god dialog med borgerne, hvilket har haft en positiv indvirkning på resultatet af projektet. Ved at have inddraget borgerne aktivt fra starten, mener jeg også, at de skal inddrages aktivt i slutprocessen, altså de skal være en del af det team, der realiserer planerne. I dette tilfælde vil borgerne skulle inddrages allerede når der skal plantes træer langs hovedgaden, da det nogle steder bliver nødvendig at plante i det private skel i forhaven eller tilmed i selve haven. Borgerne kan yderligere bidrage med arbejdskraft når træerne skal plantes og når multibanen ved skolen skal opføres. Borgernes rolle vil derefter blive mindre, da det nu vil kræves, at en entreprenør tager over og styrer resten af processen med udviklingen af legeplads, således at den opføres i henhold til gældende lovgivning. Ligeledes vil anlægsarbejdet ved maskinstationsgrunden kræve en del grave- og tømrearbejde.

Skolegrundens omdannelse vil kræve, at der skal findes nogle midler i det offentlige, der kan betale for de nye legeredskaber, der skal etableres samt for belysningen og belægningen på området. Samtidig skal der laves en forsikring, der dækker over legepladsen. Jordvoldene der etableres langs vejen, kunne man forestille sig bliver til af overskudsjord fra kommunen eller af det jord, der bliver tilovers ved etableringen af de øvrige pladser i byen.

Lokalhistorisk arkiv er ejet af en forening, hvilket betyder, at det er den, der enten skal søge midler til at få de nye tiltag gennemført eller selv skal stå for finansieringen. Renoveringen af lokalhistorisk arkivs grund, kan gøres for et forholdsvis lille beløb, idet materialerne til stien rundt i haven ikke vil løbe op i et større beløb. Dog vil belysningen samt kalenderskiltene koste en del, men hertil kommer så at foreningens medlemmer kan bidrage aktivt til opførelsen, således at der kan spares på betalingen af arbejdskraft udefra.

Byparken ved maskinstationen er den grund der vil kræve den største arbejdsindsats at etablere. Første punkt der skal opfyldes inden der kan tages fat på etableringen af de forskellige elementer på grunden, er at kommunen skal foretage en ekspropriation af maskinstationen. En ekspropriation med planmæssig begrundelse er ifølge planlovens kapitel 11, en lov der gør det muligt for en kommune at overtage en grund, der er i privat eje eller hvor der er private rettigheder tilstede. Ekspropriationen skal bruges i forbindelse med byudvikling eller virkliggørelsen af planer for et givent område. Maskinstationsgrunden skal overdrages til kommunen hvorefter der skal skrives en lokalplan for området, hvor der skal gøres rede for den nye anvendelse af området.

Realiseringen af helhedsplanen for Hammershøj, samt de tre landsbyrumsdesigns, vil samlet set kræve et større økonomisk beløb, der kunne søges dækket af forskellige fonde og investorer. Landdistriktspuljen, der hører til under velfærdsministeriet, har siden 1994 ydet støtte til forsøgsprojekter, information om forskning om landdistrikternes udviklingsmuligheder, og kunne i dette tilfælde være en mulig investor til at støtte dette projekts virkeliggørelse. [www.im.dk] Et andet sted, hvor der er stor mulighed for at hente støtte til sådanne projekter er ved LAG (Lokale aktionsgrupper). Fødevareministeriet, herunder LAG, fordeler mere end 100 mio. kroner til landdistrikternes aktionsgrupper. [www.fvm.dk] Andre fonde, der kunne støtte dette projekts realisering er RealDania, der yder støtte til projekter i både land og by. Ligeledes kan kulturarvsstyrelsen og friluftsrådet i kommunen yde støtte til eksempelvis etablering af stiforbindelser internt i byen samt forbindelser til omgivelserne og til legepladser mm.

Generelt forudsættes det at finansieringen tager højde for løbende udgifter efter etableringen af forslagene.

ill. 100. Planhierarki

I Danmark findes der et planhierarki, se illustration. Planerne på et underliggende niveau må ikke være i strid med de overliggende planer. Illustrationen viser de fire plantyper og hvordan de er placeret hierarkisk i forhold til hinanden. Yderligerer findes der også en lov om landzoneadministration.

Landsplanen der udarbejdes af miljøministeriet er en samling overordnede retningslinier for planlægningen i Danmark. Disse retningslinier skal kommunen oversætte til visioner, der rent faktisk kan bruges til fysisk planlægning. Samtidig skal de fem nye regioner fremstille, regionale udviklingsplaner, der skal sikre en mere strategisk udviklingsplanlægning.

Regionale udviklingsplaner kan forstås som rammerne for hvorledes udviklingen ønskes i regionen. Emner i en regionplan er blandt andet: ferie og fritid, natur, kysterne, miljøbeskyttelse, byudvikling, vandløb og søer samt infrastruktur. For kommunerne gælder det, at der skal foreligge en kommuneplan, der i dag er en meget stor del af det arbejde, der er i dag udføres i kommunerne på grund af kommunesammenlægningen d. 1. januar 2007. Kommuneplanerne må ikke stride mod de regionaleudviklingsplaner, der igen ikke må stride mod landsplanen. En kommuneplan er delt i tre, en hovedstruktur § 11 stk. 4, ramme for lokalplaner § 11 stk. 5+6 og redegørelse for planens forudsætninger § 11 stk. 7. Kort fortalt handler en kommuneplan om geografisk fordeling og rumlig placering af anlæg, institutioner osv. Den indeholder mål for udviklingsmuligheder og mål for anvendelse af arealer. Derudover skal den skabe sammenhæng mellem regionsplanlægningen og lokalplanlægningen. [www.retsinformation.dk]

Lokalplanerne er grundstenen i det danske plansystem. Det er her igennem at kommunernes strategier og målsætninger kommer til udtryk. Kort sagt er lokalplanerne realiseringen af de visioner og drømme, som findes i de ovenstående love. Fra kommunernes side er der lokalplan pligt, hvilket vil sige, at der skal udarbejdes en lokalplan inden der gennemføres større udstykninger eller større bygge- og anlægsarbejde. I en lokalplan er følgende indhold med: 1: en lokalplan skal indeholde oplysninger om planens formål og retsvirkninger. 2: den skal indeholde en redegørelse for hvorledes planen forholder sig til kommuneplanen og øvrige planlægninger. 3: den skal indeholde en redegørelse for om virkeliggørelsen er afhængig af tilladelser og dispensationer, som det er tilfældet i dette projekt.

Landzoneadministrationen opgave er at styre den overordnede zoneinddeling af landet, der indeholder tre zonetyper; byzone, sommerhuszone og landzone. Hovedformålet med zoneinddelingen er at hindre, at der opføres uplanlagt bebyggelse i det åbne land og samtidig sikre, at der sker en udvikling i de øvrige zoner. [www.blst.dk]

KONKLUSION

Hvad er en landsby og hvordan er dens udvikling / fremtid? En landsby er som nævnt i afsnittet om landsbytyper, ”en samling gaarde eller (og) huse paa landet”. Fremtidens landsby er en fritids- og boligby, hvor der kun findes få arbejdspladser, indenfor skole, fritid og mindre erhverv.

Landboreformen, andelsbevægelsen og den sociale kapital ses i landsbyen, gennem den måde hvorpå byen er opbygget, på hvilke bygninger, der findes samt på hvilke sociale faciliteter, der eksisterer og om der er en aktiv beboerforening eller om folk ikke interagerer med hinanden.

Til slut kan det konkluderes, at det ikke altid er godt med borgerinddragelse. Dette konkluderes ud fra den proces dette projekt var en del af. Borgerinddragelsesprocessen gav et fint afkast, men opbygningen og forløbet på selve dagen var uklart for mange af deltagerne, hvilket skabte en del forvirring, der ofte tog fokusset fra det, som var den egentlige dagsorden.

Projektet fremkommer med løsninger på problemet med mangel på liv i Hammershøj på flere måder; 1: Der designes en helheds-plan, der visuelt forgrønner og forskønner Hammershøj, således at byen bliver mere attraktiv og herlighedsværdierne bliver fremhævet. 2: De tre landsbyrumsdesigns er på hver deres måde aktiver i at fremme livet blandt borgerne. 3: Borgerne mødes til borgermøder mm. hvilket bliver starten på en aktiv borgerproces i byen, og dermed grundstenen for at skabe en mere livlig by.

At skabe mere liv blandt borgerne, gennem landsbyrumsdesigns er løsningen i mindre landsbyer, hvor der ikke findes eksisterende forhold til at mødes og samles ved. Mødestedet skal være af en sådan karakter, at der skabes mulighed for at flere forskellige sociale grupper kan mødes på tværs. Samtidig skal der også være plads, til at man kan mødes i en bestemt gruppe uden at skulle interagere med andre grupper. Derfor er det vigtigt at designe rum med forskellige karakterer, programmer og aktiviteter. I dette projekt er skolen det sted i byen, hvor aktiviteten og sporten er i fokus. Maskinstationsgrunden vil blive byens bypark, hvor man tager hen og er sammen på et mere roligt aktivitetsniveau. Lokalhistorisk arkiv er informationen og det sted hvor man søger mødet med andre borgere uden at skulle opsøge dem personligt. De tre byrum bliver mødestederne for borgerne i byen, samtidig med at det bliver de steder man vil gå hen som ny i byen og opsøge de øvrige landsbybeboere.

Projektet underbygger endvidere Jammerbugt Kommunes vision om, at nære bymiljøer gøres grønnere ved at sikre flere grønne korridorer og stiforbindelser, samt at kommunen skal være et godt sted at være og at leve i. Med baggrund i disse to visioner menes det, at projektet har en meget høj realisme og derfor er meget væsentlig at arbejde med, når man tale om landdistriktsudvikling og landsbyer.

At lave et projekt på Øland byder på en række interessante problemstillinger. Øland er en samling af landsbyer, der som det er tilfældet med mange andre landsbyer kæmper med faldende befolkningstal og generel mangel på liv.

Dette projekt forsøger, at tage den realitet Øland byder på og arbejde videre med, hvordan man kan gøre byen bedre og mere attraktiv for byens borgere. Projektet har ikke til hensigt at skabe en masse nye arbejdspladser, turistattraktioner eller nye byggegrunde. I stedet fokuserer projektet på at forbedre forholdene i den største by på Øland – Hammershøj. De forhold, der er arbejdet videre med er dem, der er at finde i Hammershøj, såvel som mange andre lignende landsbyer, nemlig manglen på mødesteder og fælles arealer i byen. Hammershøj har ikke et forsamlingshus eller andre bygninger eller anlæg i byen, hvor borgerne kan mødes og udveksle ideer og viden. Med en karakter som skoleby, er Hammershøj den by på Øland, hvor der sker en udveksling mellem forskellige sociale grupper, men har man ikke et barn i skolen, vil man ikke være inkluderet i dette fællesskab. De øvrige byer er landzone landsbyer, hvor der ikke eksisterer et fælles mødested udover gadekæret, der ofte er af en sådan karakter at det ikke indbyder til ophold og rekreation.

Når man ankommer til Øland bliver man overvældet af naturens skønhed, der imidlertid hurtigt bliver afløst af forundring over hvorfor en landsby som Hammershøj, ikke har gjort mere ud af at iscenesætte sig selv som en landsby med en helt fantastisk beliggenhed midt i naturen. I stedet er Hammershøj en reguleret vejlandsby, hvor hovedgadens udtryk kan forveksles med en vanlig villavejs og ikke rummer den landsbyidyl som man forventer ved ankomsten. Hovedgaden rummer en del gamle bygninger tilbage fra andelsbevægelsens storhedstid, der i dag ligger forladte og nedslidte hen, uden at de lokale bemærker det. Disse bygninger vil for den fremmede i byen være et tegn på, at der ikke bliver taget vare på livet i byen og at man er villig til bare at lade stå til.

Et vigtigt redskab, for landsbyen, er selvis cenesættelse. På Øland er dette ikke brugt, hvilket jeg mener, er en svaghed for stedet. Øland skal brande og iscenesætte sig selv som værende et helt fantastisk sted midt i naturen. Borgerne skal med stolthed fortælle, at de kommer fra dette helt fantastiske sted midt i naturen, i stedet for, at beskrive det som endnu et sted ude på landet.

Dette projekt forskønner og forgrønner hovedgaden, således at der ikke visuelt gives udtryk for at byen er i forfald eller at den bare lader stå til. Samtidig skal der gøres opmærksom på, at her er en landsby, hvor der sker en udvikling og at borgerne står sammen om at skabe et god og attraktiv by at leve og være i. Dette gøres ved at inddrage borgerne i udviklingsprocessen samtidig med at de skal være med til at føre planer ud i livet. Yderligere designes der tre landsbyrum i Hammershøj, der på hver deres måde fokuserer på, at skabe rum for møde, aktivitet og fællesskab.

Hvorvidt denne omdannelse af hovedgaden bliver godt modtaget og om den bliver ført ud i livet afhænger af borgerne i byen. Borgernes forhold til byen og deres velvilje mod, at der sker forandringer mere eller mindre udenfor deres hoveddør, kan have stor betydning for om dette projekt bliver realiseret. Nogle vil nok mene, at det er da fint som det er i dag så hvorfor lave om på det. Dette fænomen kaldes hverdagsblindhed. Andre borgere vil mene, at der er brug for fysiske forandringer for, at der kan skabes mere liv i byen. Designet af de tre landsbyrum vil på samme måde som omdannelsen af hovedgaden, skabe en del snak i byen; for hvorfor skal der ske en omdannelse af noget, der af mange opfattes som velfungerende? Fordi et generelt ønske i byen er, at der skal skabes mere liv. I dette projekt gøres det ved at skabe rum for møde og skabelse nye relationer blandt borgerne. Jeg mener, at det er vigtigt at udnytte de potentialer, der allerede eksisterer i byen ved at nytænke dem og bearbejde dem således, at de føres up-to-date.

De tre landsbyrumsdesign.
Skolens areal fungerer i dag fint i skolens åbningstid, mens det stort set ikke benyttes i eftermiddags- og aftenstimeren. Skolen der kan risikere at lukke i løbet af ganske få år, skal allerede nu tænke på at få andre aktiviteter ind, således at den ikke ender som mejeriet og købmandsgården på hovedgaden, tom og forladt. Det er byrummet, der er designet som værende stedet i byen, hvor aktiviteten og legen er i fokus, det er her man tager hen hvis man ønsker fysisk aktivitet.

Maskinstationsgrundens nye rolle, vil lige som skolen være at skabe rum for møde og interaktion med andre mennesker. Her er aktivitetsniveauet lavere og byrumsinventaret ligger mere op til ophold og rekreation frem for leg og aktivitet. Grunden er det sted i byen man tager hen for som familie, at være sammen om en aktivitet og det er også her man møder andre familier, der er på tur i byen. Den store grill vil fungere som fælles eje, idet den vil blive benyttet af alle i byen.

Grunden ved lokalhistorisk arkiv vil ikke i samme grad som de to øvrige landsbyrumsdesigns, skabe aktivitet og møde blandt borgerne. Dette skyldes den funktion grunden designes til at skulle rumme, nemlig information og historie. Det er her man som ny borger i byen går hen for, at få et indblik i hvad området har af historie og det er her den første kontakt til byens øvrige beboere skabes, idet kalenderen fortæller om fremtidige fælles arrangementer og aktiviteter.

Det er vigtigt når man planlægger en udvikling af byens rum, at man sørger for at planerne er så fleksible, at de kan imødekomme tidsmæssige forandringer. Det er ikke muligt, at alle tre områder kan udvikles på én gang. Der skal være mulighed for at opføre delelementer fra de enkelte planer over længere tid, en etapeudvikling, således at udviklingen kan ske i byens tempo.

LITTERATURLISTE

Dalsjö, karis (1996) Bedre landsbyer - nye tider, Vejle Amts udviklingsråd, Vejle

Forskningscentret for Skov & Landskab (FSL) & Miljøministeriet,´Landsplanafdelingen (2003): Debatoplæg om fremtidens byrum, Miljøministeriet, København K. ISBN: 87-601-9899-0

Fritzbøger, Bo (2004) Det åbne lands kulturhistorie - gennem 300 år, Biofolia,

Gehl, Jan & Andersson, Stig L. (2003), Fremtidens Bedre Byrum – visioner og drømme, Fonden Realdania, København.

Gehl, Jan; Gemzøe, Lars (2001): Nye byrum, Arkitektens Forlag, København. ISBN: 87-7407-254-4

Gehl, Jan; Gemzøe, Lars; Kirknæs, Sia & Søndergaard, Britt Sternhagen(2006): Det nye byliv. Arkitektens forlag, København. ISBN: 87-7407-364-8

Gregersen, Jens Møller (1976), Øland, Udgivet af Brovst Kommune.

Gulmann, Steffen (2005): CityDesign, Gyldendal. ISBN: 87-02-03296-1

Hajer, Maarten & Reijndrop, Arnold (2001): In Search of New Public Domain – Analysis and Strategy, NAi Publishers, Rotterdam. ISBN:90-5662-201-3

Hastrup, Frits (1964), Danske landsbytyper – en geografisk analyse. Clemenstrykkeriet, Århus.

Jensen, Sven Allan (2003) Nordjyske byers oprindelse og historie, Aalborg, Nordjyllands Amt.

Jensen, Jørgen Elsøe (1992) Danmarks middelalderlige byplaner. Odense universitetsforlag, Odense.

Kjærsdam, 2006 - Byplanlægningens historie. Aalborg Universitetsforlag, 2006. Finn Kjærsdam.

Lauritsen, Birthe (2007) The little book about Jammerbugten. Puellas Edition Aps, Danmark.

Miljøministeriet, skov- og naturstyrelsen (2003) Kulturmiljøet i kommunernes planlægning - til inspiration.

Møller, Jørgen (2008) Arbejdsnotat - Idrætsforeningernes rolle i landdistriktsudviklingen

Møller, Jørgen (2002) Pdf 2000 år med regulering og planlægning af byggeri og byudvikling i Danmark år 0-1970

Ny Thisted Kommune og RealDania (2006) Ny Dynamik i Danmarks yderområder

Thusen, Annette Aagaard. (2005) Landsbyudvikling - et idekatalog, Socialministeriet, København

Elektroniske kilder:

- www.jammerbugtkommune.dk
- www.visitjammerbugten.dk
- http://www.im.dk/im/site.aspx?p=208 – 25.04.2008
- http://www.blst.dk/Planlaegning/Landzoneadministration/Info/Introduktion/
- https://www.retsinformation.dk/
- http://www.naturinformation.dk/nymoelle/cykelruten/4andel.html
- http://www.pladstilosalle.dk/snorens/brugsf2/index.html
- http://www.fvm.dk
- http://www.wikipidia.dk

Reference projekter:

- Liv i Skals - Borgernes egen udviklingsplan for Skals
- Borgernes Udviklingsplan Hvam 2006
- Socialministeriet. Vejledning om udvikling af landsbyer - En værktøjskasse

Illustrationsliste

ill. 1	Metodematrix
ill. 2	Projektets indhold
ill. 3	Stor og lille skala
ill. 4	Gjøl Havn - www. visitjammerbugten.dk/danmark/da-dk/menu/turist/omraade/byer/gjoel/gjoelby.htm
ill. 5	Limfjorden - www.limfjordcup.dk/images/gjøl
ill. 6	Herregården Bratskov ved Brovst - www. visitjammerbugten.dk/danmark/da-dk/menu/turist/omraade/byer/brovst/brovst-byenimidten.htm
ill. 7	Fosdalen - www.fugleognatur.dk/forum/forumpic_showlarge.asp?ID=727
ill. 8	Tranum Strand - www.klitplantagen.dk/_19_0470.jpg
ill. 9	De fire tidligere kommuner i Jammerbugt Kommune
ill. 10	Naturtyper i Kommunen
ill. 11	Afstandskort, Biltransport tid til Aalborg
ill. 12	Overordnede aktivitetetskort for Jammerbugt Kommune
ill. 13	Viste du at ...
ill. 14	Øland 1795
ill. 15	Øland 1973
ill. 16	Øland er beliggende ca. 20 km fra Aabybro
ill. 17	Kort over Øland
ill. 18 - 34	Private foto's fra Øland
ill. 35	Mapping af områdets karakterer
ill. 36	Mapping af Hammershøjs karakterer
ill. 37	Mapping af infrastruktur
ill. 38 - 50	Private foto's fra Øland
ill. 51	Byplanlægningens historie
ill. 52	Kommunegrænser før d. 1. januar 2007
ill. 53	Kommunegrænser efter d. 1. januar 2007
ill. 54	Landsbytyper
ill. 55	250 år med forandringer
ill. 56	Historisk tidslinie
ill. 57	Thorsagerforsamlingshus - www.thorsagerforsamlingshus.dk
ill. 58	Søstrup Andelsmejeri - www.wikipedia.dk/søstrup_andelsmejeri
ill. 59	Djurslands folkehøjskole - www.folkehøjskoler.dk/hoejkoler/djurslandsfolkehoejskole.aspx
ill. 60	Afgrænsende og brobyggende social kapital
ill. 61	Kapital former
ill. 62	Traditionelt byrum (s.12) - Venedi, Italien - Gehl, Jan; Gemzøe, Lars (2001): Nye byrum, Arkitektens Forlag, København.
ill. 63	Forladt byrum (s. 16) - Clarksdal, USA - Gehl, Jan; Gemzøe, Lars (2001): Nye byrum, Arkitektens Forlag, København.
ill. 64	Invaderede byrum (s. 15) - Riyadh, Saudi Arabien - Gehl, Jan; Gemzøe, Lars (2001): Nye byrum, Arkitektens Forlag, København.
ill. 65	Genvunden by (s. 19) - Paris, Frankrig - Gehl, Jan; Gemzøe, Lars (2001): Nye byrum, Arkitektens Forlag, København.
ill. 66	Jan Gehl's 12 byrums kvalitetspunkter (s. 107)- Gehl, Jan; Gemzøe, Lars; Kirknæs, Sia & Søndergaard, Britt Sternhagen(2006): Det nye byliv. Arkitektens forlag, København.
ill. 67 - 69	Private foto'e borgermøde d. 8. mats 2008
ill. 70	Collage - nytænkning
ill. 71	Collage - leg og mødesteder
ill. 72	Collage - natur
ill. 73	Koncept
ill. 74	Beplantningsstrategi
ill. 75	Belysningsstrategi
ill. 76	Belægningsstrategi
ill. 77	Helhedsplan 1:1000
ill. 78 - 82	Udsnit af Helhedsplan
ill. 83	Collage af hovedgaden Hammershøj

ill. 84 Collage af Byport
ill. 85 Jan Gehl's 12 punkter anvendt i design af skoleområdet
ill. 86 Plan af skoleområdet 1:500
ill. 87 De tre strategier anvendt i designet af skoleområdet
ill. 88 Collage af skolen
ill. 89 Jan Gehl's 12 punkter anvendt i design af maskinstationen - Byparken
ill. 90 Plan af maskinstationen - Byparken 1:500
ill. 91 De tre strategier anvendt i designet af Maskinstationen - Byparken
ill. 92 Collage af Maskinstatione - Byparken
ill. 93 Jan Gehl's 12 punkter anvendt i design af lokalhistorisk arkiv
ill. 94 Plan af lokalhistorisk arkiv 1:500
ill. 95 De tre strategier anvendt i designet af lokalhistorisk arkiv
ill. 96 Collage af lokalhistorisk arkiv
ill. 97 Mapping af område forbindelser
ill. 98 Collage af område forbindelser
ill. 99 Etapeudviklingsstrategi
ill. 100 Planhierarki